

IZVESTJA

Muzejskega društva za Kranjsko

Letnik IV.

1894.

Seštek 34

Grobišče pri Sv. Luciji blizu Tolmina.

Priobčuje S. Rutar.

(Dalje.)

Med nakrasninami svetolucijskimi stoje na prvem mestu fibule, katerih je toliko in tako različnih, kakor malo kje drugodi. Tu nahajamo vse vrste in vse mogoče oblike tega nakraska, tako da se moramo čuditi izvrstnosti dela in visoki stopinji popolnosti. Velika večina fibul je izdelana iz bron, manjšina pa (one s prostim lokom) iz železa. Včasih pa sta ti dve kovini združeni, tako da je na pr. igla železna, ostalo pa bronasto. Vseh fibul je nabral dr. Marchesetti pri Sv. Luciji 1737, in sicer največ kačastih (360), potem prostoločnih (347) in certoških (248). V grobih so bile fibule ali posamezno, ali pa v večjem številu skupaj. Največ jih je bilo 16 v enem grobu. Navadno se nahajajo le kačaste in certoške fibule v večjem številu skupaj.

Vse fibule imajo tri različne oblike: ali so prostoločnate, ali kotančaste, ali pa imajo mesto loka kakošno živalsko podobo. V svetolucijski nekropoli se nahaja mnogo ločnatih fibul najstarejše oblike, t. j. podobne so sedanjim zapenjačam (Sicherheitsnadel) za žensko obleko in nimajo prav nič okrašenega loka. Večina svetolucijskih fibul ima polokrožne loke, le izjemoma je lok bolj stisnen. Ali te primitivne fibule niso zadostovale napredujočim prebivalcem, nego začeli so lok krasiti, naredili so ga bolj debelega, napravili mu počezne zareze, prikovali mu vozle in kolutice itd. Zatika je pri polokrožnih fibulah manj skrbno izdelana, navadno prav kratka in

nima nikoli bucka na koncu. Ker se je lok fibule na obleki videl, obešali so nanj obročke, kolesca, verižice, kraguljčke, prstane, ključke, rokice, kleščice, igle, pločevinaste trikotiče itd. Na jedni polumesečni fibuli so visele štiri poprečne pločice, ovite z bronasto žico, a na pločice je bilo pritrjenih več precej dolgih verižic, ki so imele na koncu obešene po dvojne kotance.

Širokoločne fibule imajo prav dolge zatike in bucke na koncu. Včasih se lok na znotraj tako razširi, da dobi obliko pijavke. Čolničaste fibule so navadno zelo velike in imajo včasih okoli zatike mali obroček, s katerim se je igla pričvrščala. Večkrat imajo take fibule bucke in bradavice na loku, zlasti takrat, če ta ni od znotraj žlebasto izdolben, nego raven. Najpogostejše pa se nahajajo pri Sv. Luciji kačaste fibule, ki imajo mesto tečaja kolutico med lokom in iglo. Lok je zakrivljen navadno jedenkrat, redkejše dvakrat. Ob zavojih so pričvrščene razne nakrasnine: od zunaj navadno bucki, ob straneh pa kolutice in kolesca. Te nakrasnine so včasih izdelane iz jantarja. Certoške fibule so tudi širokoločne, ali razlikujejo se od drugih po tem, da imajo koncem zatike na zunaj zakrivljen bucek s precejšnjim vratom. Njih zatika je redko daljša od tretjine lokove dolžine in mesto tečaja imajo tudi včasih kolutico ali krogeljico.

Najlepše so one fibule, ki imajo mesto tečaja špiralno navito cev iz bronaste žice. Pri tej fibuli so najbolj skazovali svetolucijski kovači svojo umetnost, in ta vrsta fibul se je ohranila tudi v laténski dobi ter se pozneje spremenila v rimsko fibulo z dolgim tečajem. Včasih se nahajata celo dve žičasti špirali, kakeršnih še niso našli do sedaj v Italiji. Lok je navadno okrašen s počeznimi zarezi in brazdami, ki so bile bržkone napolnjene s kakim emajlom, ali pa ima na zunanji strani pričvrščene tri do pet kolutic. Konec zatike se nahaja ali na zunaj zakrivljen bucek, ali pa glava kake živali (konja, zmaja). Mnoge špiralne fibule imajo mesto loka živalske trupe, n. pr. psa, mačko ali konja. Konec zatike je kljukasto nazaj zakrivljen, ali pa ptiču podoben (posebno, če je mačka na loku).

Laténskijh fibul (konec zatike je nazaj zakrivljen celo do loka) našlo se je pri Sv. Luciji le malo in še te ne v grobih, nego v raznih zemljiščih raztresene: znamenje, da so jih njih lastniki le slučajno izgubili, ali pa, da so bile z gnojem na polje prinesene. — Nekaj posebnega so kotančaste ali naočniške fibule, ki sestojé iz dveh debeložičastih, manj ali večkrat zvitih kotancev. Od središča desnega kotanca je žica zavita kot igla proti središču levega kotanca, kjer je notranji konec žice zakrivljen kot zatika. Mesto kotancev se nahajata včasih tudi dve bronasti kolutici, ki sta spojeni z malo poprečno pločevino. Kolutici sta malo vzbočeni in ob robu, kakor tudi ob polumerih, nakrašeni z vtisnenimi jamicami.

Poleg fibul so lasne igle najnavadnejši nakrasek svetolucijske nekropole. Čudno je, da so se našle fibule in zalasnice samo v 34. grobih skupno, a v ogromni večini grobov sta bila ta dva predmeta ločena, tako da se misli, da so zalasnice pokladali v grobe mesto fibul. Tudi zalasnice so navadno iz bronu izdelane (dr. M. je našel samo 20 železnih) in imajo skoro vedno na enem koncu bučke, kroglice, vozle ali kolutam podobne bunke, včasih tudi kodrom podobne zavojke. Teh vozlov in bunk je zmirom več zaporedoma, celo do pet, šest, in potem se začne še le počasi igla tanjšati ter ostriti. Na ostrem koncu so imele te igle druge bunke in vozle s tuljavami, da so se lahko natikale in snemale. Dr. M. je našel celo dve jako lepi viličasti zalasnici (po 15 in 21 cm. dolgi), čijih žici sta spleteni v lep ročaj, da sta se lože prijemale z rokami.

Tudi prstani so skoro vselej bronasti. Skovani so iz nekoliko naploskane žice, ali pa iz tanjše ali debelejšé pločevine. Večino prstanov pa niso nosili na rokah, nego natikali so jih kot obeske na fibule, zato imajo večkrat vozle in kroglice na obsegu. Redki so špiralni prstani in imajo k večjemu dve, tri zavojke. Tudi špiralnih zapestnic je jako malo. Skoro tretjina zapestnic je izdelana iz železa, in vse te so skupaj skovane, da se niso dale odviti, nego jedino le sneti,

kadar je nositeljica palec med dlan stisnila. Uhani so napravljene iz tanke pločevine, ki ima podolžne brazde. Na jedni strani se pločevina zóži in v kopčico spremeni, na drugi široki strani se pa nahaja dotična luknjica. Zavratnice so večkrat železne, kakor bronaste. Prve so vedno gladke, druge pa imajo večkrat okrogle ali ploškaste vozle in med njimi včasih tudi kolute.

Še bolj navadne, nego zavratnice, bile so pa razne koralde iz steklenih, jantarskih, bronastih in žgano-ilnatih jagod. Koralde so imele večkrat koščene kopčice. Steklene jagode so zelo različne debelosti, včasih prav majhni kolesčki, komaj 2 mm. debeli; včasih pa skoraj kot oreh debele. Take jagode imajo vdelane koncentrične raznobarvene obročke iz okroglih ali valovitih krožnic. Steklena pasta je vedno motna (bela, žolta, kostanjasta, višnjeva, le redko tudi zelena), in le modre jagode so prozorne. Jedno jagodo je našel dr. M., da je imela podobo bradate glave iz višnjevega stekla. Belo lice ima dvojje velikih modrih očes, modra je tudi brada, a usta in uhani so žolti. Škoda, da je odletel gorenji del glavice! — Majhne jagode so služile tudi za to, da so jih ženske našivale po svoji obleki. Dr. M. je našel v enem samem grobu nad 1500 steklenih in bronastih jagod, ki so še bile nanizane in tako razrejene, kakor prvotno na obleki.

Zelo krasne so jantarske jagode, bodisi okrogle, bodisi bolj buckom podobne. Število jagod je seveda različno po njih debelosti: čim drobnejše so, tem več jih je treba za jedno koraldo (od 10 do 41). V sredi pod vratom so jagode vedno debelejše, na obeh koncih pa tanjše. Najdebelejša jantarska jagoda ima 34 mm. v premeru. Mnogo jagod (jantarskih in bronastih) je raztresenih tu pa tam po grobu in torej niso bile v koraldo nanizane (visele so morda le posamezno na trakovih).

Kakor na fibulah, tako so viseli tudi na zavratnicah in koralдах razni obeski, katerih se je našlo pri Sv. Luciji jako mnogo in prav različnih, n. pr. okrogli ali hruški podobni kotlički, cele ali prevrtane kroglice, okrogle ali trivoglate

škatlice, trivoglate pločice s pikicami, razni prstani, kotanci, ptičje podobe, volovske glave, človeške roke, igle in kleščice (pincete, posebno na fibulah). Med obeski se nahajajo tudi žličke za čiščenje ušes in nožki za trebljenje nohtov. Na obleko so prišivali poloblata, bronaste bucke z zanko, ali pa z dvema luknjicama na robu poloble. Tudi male štirivoglate ploščice z luknjami na voglih in male prstanke (steklene in bronaste) so našivali po obleki.

Prav pogostoma se nahajajo ostanki usnjatih pasov, ki so se zapenjali na obeh koncih z bronastimi sklepanci. Včasih se je našla tudi pod sklepancem, na notranji strani pasa, bronasta pločevina, ki je bila z žebli k sklepancu pričvrščena. Poslednji imajo največkrat obliko podolgastih pravokotnikov in nekoliko podaljšan repin, čegar hrbtnica se vleče včasih po celi pločevini nazaj. Na štirih voglih je bil sklepanec pribit s štirimi žebli za usnjat pas, čegar ostanki se še pogostoma nahajajo ob žeblih. Sklepanci so le redko nakrašeni z geometričnimi podobami (vtisnjenimi krožnicami), še redkeje z živalskimi podobami (kakor na situlah).

Orožja so rabili svetolucijski prebivalci prav malo. Še to malo, kar se ga je našlo, se je nahajalo prav redko med mrljskimi ostanki, nego bolj navadno pri grobih ali nad grobovi. Kustos Szombathy je našel l. 1892. lep bronast «palstab», t. j. sekiro, ki nima še prevotljene tuljave za toporišče, nego le toporiščne uhlje, ki so na znotraj zakrivljeni, kakor dvoje perut. Vse drugo svetolucijsko orožje je iz železa skovano, tako na pr. «palstab», katerega je dr. M. našel. Sekire s tuljavo imenujemo «kelte» in takih se je več našlo pri Sv. Luciji (dolgi so 17—20 cm.). Osti za sulice so deloma gladke, deloma imajo po sredi vzvišene hrbtnice (najdaljša meri 38 cm.). Poleg sulic nahajamo tudi okrogla ali štirivoglasta bodala, ki so služila v isti namen. Jediní znani meč (96 cm. dolg) našli so tudi v zemljišču in ne v grobu. Meč ima po sredi hrbtnico, je pregnjen in na koncu odlomljen.

Več pa se je našlo orodja, zlasti nožev, ki so skoro vsi železni (samo dva sta bila bronasta). Čuden je železen

nož, ki ima bronast ročaj v podobi delfina. Drug železen nož je imel celo ročnik iz dveh koščenih pločic. Izmed kuhinjskega orodja se je našla lepa bronasta cedilna žlica za precejanje z nakrašenim repom. Takošna cedila so našli tudi v Bolonji, v Estu, v Idriji, pri Bači, na Bregu, v Glini (Štajersko) in Hallstattu. Mnogo predmetov pa je ogenj tako poškodoval, da se zdaj ne more več določiti njih provotna oblika in poraba.

Ali ne samo ljudi in njih imetek so pokopavali pri Sv. Luciji, nego tudi konje z njih opravo, ali vsaj z žvali. Dr. M. je našel dve taki opravi, Szombathy in Majonica pa sta našla vsak po jedno železno žvalo. Prazgodovinski konji po naših krajih so bili srednje rasti. Verjetno je, da so po smrti mladega junaka tudi njegovega konja nad grobom ubili in ga z gospodarjem vred, kateremu je moral zelo drag biti, zakopali, in sicer včasih nad junakovim grobom, včasih pa v poseben grob, katerega so skrbno ogradili s ploščami in skalami. Zlasti lepo opravo je našel dr. M. pri enem konju. Žvala (*Mundstück des Pferdezaumes*) so bila sestavljena iz treh verižnih udov in so imela na vsaki strani po dva železna drogiča z obeski, katera sta imela zopet po dva obročka. Za jednega teh so bili pričvrščeni vajeti, za drugi pa tisto jermenje, ki se konju na glavo natakne. Po tem jermenju je bilo nanizanih vse polno kolutastih buckov iz železa. Srednji teh, ali pa tisti, ki so stali na sētiku dveh jermenov, so bili večji in lepši, zobčasti ali pa okroglo brazdasti, in so imeli v središču obročke, za katere so bili zopet obešeni obročki. Takošna konjska oprava je še dandanašnji po več krajih v navadi, zlasti za močne konje, ki morajo vlačiti težke vozove. Konjska žvala so našli po vseh italških grobiščih, na Vačah, v Šmarjeti, Wiesu itd.; cele konjske oprave, kakeršne vidimo vpodobljene na raznih spomenikih, so pa bolj redke. (Podobne kolutaste bucke od konjske oprave je našel tudi g. Pečnik v gomili št. II. na gori Sv. Magdalene.)

Iz poznejše, po-laténske dobe, našel je dr. M. le malenkosti na svetolucijskem grobišču, in še te so tu pa tam

raztresene. O novcih je le malo sledú, izvzemši beneške solde. Bolj pogostoma se nahajajo črepinje žar iz rimske dobe. Kakor že rečeno, so rimski ostanki gostejši na desni strani Idrijce. Med najzadnjimi izkopinami je našel dr. M. lep bronast zvonec na štiri vogle s štirimi nožicami. Taki zvonci so se našli tudi po isterskih gradiščih. (Konec prih.)

K obrtni politiki 18. veka.

Spisal Jos. Apih.

(Konec.)

Dočim smo doslej videli, da so mestne in grajščinske gosposke branile svoje domače rokodelce in zadruge, so pa novomeški mesarji okrog 1750. l. tožili, da nima ondotni mestni svet toliko «razsodnosti in potrebne pravične moči», da bi jih branil proti kmetskim mesarjem, ki so v zadnjem času tik mesta, pri mestnem mostu in na mestnem svetu, že postavili štiri mesnice in zdaj kar očitno, ne da bi jih kdo kaznoval, prodajajo po mestu meso. Ti šušmarji uničujejo domače mesarje, ki imajo nositi toliko javnih bremen. Deželni odborniki pa so odgovorili s pozivom na cesarski patent o trgovini na kmetih od dne 14. grudna 1737, kateri dovoljuje gōsposkam in podložnikom svoje surovine, ne izvzemši meso, sveže in okajeno, po mestih, trgih in tudi izvun dežele prodajati, zato pa plačujejo mesni davek (Fleischkreuzer). Ako bi se omejil prosti promet z mesom, bi v mestih marsikdaj primanjkovalo mesa, kakor se je to že zgodilo v Ljubljani; pri nakladi od mesa pa bi se dohodki občutno zmanjšali. Dotični zahtevi novomeške mesarske zadruga naj se torej ne ugodi, pač pa naj se zabrani tajno klanje v mestu. Mesar, ki se je naselil v Kandiji, je pa podložen grajščini grmski, plačuje tjà davščino za mesnico in ima gotovo pravico do klanja. Obdrži naj tedaj mesnico «in favorem aerarii». Pač je kmetom prepovedati trgovino z mesom, ako kupujejo in koljejo tujo živino, ne da bi bili vpisani v zadrugo novo-

meško, in ko nimajo pravice do klanja ter ne plačujejo rektifikacijskih in kontribucijskih naklad. Svojo, t. j. doma vzrejeno živino pa sme klati in prodajati sleherni kmet tudi v mestu. Domači mesarji naj preskrbujejo mestu dobro meso za primerno ceno, potem ne bodo napravili šušmarji in kmetje nič kupčije v mestu, ker bo meščan vendar someščanu rajši privoščil pošten zaslužek, nego tujcu. Zato bi pa bilo umestno, da mestna, ali katera višja gosposka uvede za mesto tarifo za meso, «kajti sicer bode zadruga meso gotovo podražila». Posebno odločno pa zavračajo odborniki zahtevo, da se novomeški zadrugi priklopijo vsi mesarji ne samo tri milje okrog mesta, nego po celem dolenjskem okrožju. Ta zahteva izvira «iz pretirane sebičnosti» in je torej nedopustljiva.

Ugodnejše je stvar iztekla za ljubljanske mesarje. Ne vem sicer, kaj so zahtevali in kako so se izrekle pristojne oblasti. Nove svoboščine iz l. 1751. pa so združile vse mesarje ljubljanske in tri milje okrog Ljubljane v ljubljansko mesarsko zadrugo in so prepovedale šušmarstvo, češ «da delajo kmetje, prodajajoč (po Ljubljani) vedno in skoraj nenehoma vsakovrstno meso, priseženim meščanom in mesarjem hudo škodo glede zaslužka», tako da bi moral priti na nič kmet in meščan, ker kmetje bi zanemarjali svojo zemljo in «bi se lahko pripetilo, da bi prinesli v mesto kravje meso in meso vsakovrstne nečedne, včasih morebiti celo bolne ali crknene živine, tem načinom bi pa še boleznj zanesli v mesto». Zato naj se kmetom meso, ako je prinesó na prodaj, zapleni, tako v Ljubljani, kakor zunaj mesta, in razdeli se med siromake, izvzemši tisto meso, ki je prinesó iz dolžnosti (n. pr. svoji gosposki) ali v dar («zum Verehren») ali za desetino. Ostro se prepové kmetu v mestu klati in meso prodajati, kar se je doslej čisto «brez strahu» dogajalo. Seveda se tudi šušmarstvo ostro prepové. Na drugi strani pa se veleva mesarjem, da naj zalačajo mesto vedno z dobrim mesom v zadostni količini in naj se mojstri in hlapci vedejo napram občinstvu «dostojno» («bescheidenlich»). Kdor bi se drznil kravje meso prodajati za volovsko, naj se kaznuje in celo klavna pravica

naj se mu vzame, če to stori opetovano. Magistratu se slednjič prisodi pravica, nastaviti ceno mesu in v pošteve jemati pri tem razmere časovne in živinsko ceno.

Da so višje gosposke, izrazujoč svoje mnenje o predloženih načrtih združnih pravil, jemale ozir na dejanske, časih jako izdatne razlike gledé tržnih cen surovin, potrebnih tej in oni stroki rokodelski, to svedoči razsodba deželnih odbornikov o zahtevah novomeških pekarjev. Ker je bil v Ljubljani kruh dražji, so nameravali novomeški pekarji ljubljansko tarifo tudi v Novem Mestu uvesti; a temu je odborništvu kranjsko odločno ugovarjalo, poudarjajóč nizko žitno ceno okrog Novega Mesta. Zadovoljni naj bodo pekarji in občinstvo, ako se razmerno z menjajóčo se žitno ceno spreminja teža kruhova. «Monopolov ni dopuščati», a «med te ne spada žitna trgovina z Gorenjci; ta naj se dopušča tudi v bodoče Novomeščanom», a «pravico prekupovanja žita naj imajo novomeški pekarji samo, ako plačajo za žito isto ceno, kakor Gorenjci». «Nedopustna» pa je zahteva, da bi ne smel nikdo kruha peči tri milje daleč okrog Novega Mesta — razun, če bi se osmorica novomeških pekarjev zavezala, da bode vso ono okolico zalagala s kruhom. A take zaveze zadruška ne bi mogla, niti hotela prevzeti; potlej bi pa bile vasi brez kruha, rektifikovani kmetski obrti bi ne mogli plačevati vseh davščin in morala bi novomeška pekarska zadruška doplačati ono svoto, katero bi sicer trpeti moral «aerar». V mestu samem pa ni trpeti šušmarjev, kajti davkoplačevalcem pekarjem je privoščiti pošten dobiček; samo pekarskim vdovam naj se proti pametni odškodnini dovoli peči kruh. Pri tej priliki izvemo, da niso pekarji razodeli vseh svojih želj, morebiti zato ne, ker so bili odborniki ljubljanski slične zahteve drugih novomeških zdrušk že ožigosali kot presebične in preširne. Kar si pa sami niso upali povedati, to je zahtevalo na svojo roko mestno starešinstvo, ki ni bilo vsem zdruškam enako prijazno: ne samo tri milje daleč, temveč še dalje okrog naj se vsi pekarji prisilijo, da pristopijo k novomeški zdruški, celo pekarji v cesarskih mestih: Metliki, Mokronogu

in Trebnjem, dasi so imeli že svoje lastne zadruge. Tu jo je pa skupilo mestno starešinstvo; odborniki je prašajo, če hočejo tem načinom zadruge tujih, cesarskih mest in trgov spraviti pod novomeško oblast, pozabivši, da se ne sme nobena zadruška podrediti zadruški drugega kraja, niti tuji gosposki. Tako «stremljenje po razširjenju» se mora odločno zavrnuti; zato naj cesarica novomeški pekarski zadruzi potrdi le one svoboščine, katere imajo taista v lasti, in tudi te samo tedaj, ako se po njih ne krati «Contributionale». V tem slučaju je torej deželni odbornikom jako pri srcu to, kar imenujemo «fiskalne interese»; pa ne samo v tem slučaju, temveč redno se ponavlja isti «caeterum censeo».

Ker smo že spet pri zadrugah dolenske «metropole», naj navedemo še, da je ondotno starešinstvo podpiralo prošnjo novomeških tkalcev, da naj se tej zadruzi vtelesijo vsi tkalci «mnogo milj preko dosedanjega okrožja», da, po besedah deželnih odbornikov se hoče «dobičkarija» tkalske zadruge polastiti vseh mest in trgov po «dolenjem in srednjem okraju in Slovenski Pokrajini», pa da bi ta «pohlepnost s časom še utegnila naraščati in poseči celo morda po ostalih okrajih». A ne sme se jim dovoliti obširnejše okrožje, nego se je odmerilo zadruzi novomeških krojačev. Tudi se ne sme nobenemu meščanu prepovedati, dajati dela kmetskemu tkalcu, ako mu ta bolje dela nego mestni tkalec, samo da ne smejo kmetski tkalci skrivaj po mestu iskati dela in izpodrivati mestnih tkalcev. Kmetskemu tkalcem se ne sme nalagati več, kakor 20 kr. letnega prispevka, kajti sicer bi ne mogli zmagovati kontribucije, katera se jim je naložila povodom rektifikacije.

Tkalska zadruga je bila tudi v Škofji Loki. Tamošnji tkalci so tudi zahtevali 1753. l., da se osnuje za ves okraj loške grajščine samo jedna zadruga. Tudi temu so se upirali deželni odborniki, dokazujóč, da sestoji loške gosposke ozemlje iz petero župnij (Stara Loka, Poljane, Selca, Žiri, Dovje). Od Loke do goriške meje je pet milj, Mojstrana in Dovje so pa celo daleč gori na Gorenjskem, nad Jesenicami proti Kranjski

Gori. «Kako bi se mogli vsi loški gosposki podložni tkalci vpisati v loško zadrugo! Morali bi doslej svobodni tkalci opustiti koristno rokodelstvo. Ne samo po vaseh, temveč večinoma po hišah na samem stoječih in spadajočih pod loško gosposko, imajo statve, ki pa mirujejo, izvzemši zimski čas in jesenske večere. Tkejo pa na njih ne samo gospodarji, nego tudi zdaj ta, zdaj oni odrasli sin, hlapci, gostači in ženske.» Ti bi torej vsi morali postati člani loške zadruge, ali pa popustiti svoj obrt in priti ob dosedanji kruh. Če bi se vpisali v zadrugo, bi morali hoditi v Loko, tam najemati učence, tja nositi prispevke. «Loški mojstri bi pa imeli užitek in pušice v rokah, kmetski sozadružniki pa bi se obrisali.» In za to čast naj bi kmetski tkalci plačevali po 20 gld. prikupnine! To je preveč ne samo za kmete, nego tudi za malomestnega tkalca. Ločani so zahtevali tudi, da se ondotni tkalski zadruzi priklopijo rešetarji. A deželni odborniki tudi to zahtevo pobijejo, kajti rešetarji nimajo nikake zveze s tkalci, ampak so zavisni samo od trgovcev, ki jim dajejo žimo.

Seveda so imeli loški tkalci v mestnem starešinstvu svoje zaščitnike, ki so bili po besedah deželnih odbornikov «simpliciter pro», dočim so nasprotovale grajščinske gosposke glede svojih podložnikov. Če mestno starešinstvo méni, da bode razširjenje združnih svoboščin zatrlo šušmarje, je tudi to dvojljivo; sicer pa starešinstvo ne pové, «kdo šušmari, ali meščani, ali kmetje, ali oboji». Tudi loški trgovci so zahtevali vtelesitev kmetskih tkalcev v loško zadrugo, a odborniki so rekli, da si bodo potem, če se to dovoli, težko nabavili trgovci dovolj platna, kajti mnogo kmetov, ki so doslej vedno tkali platno, bi opustilo ta obrt; če se pa zanašajo na polhograško platno, ki tudi ni izdelano po združnih tkalcih, pa s tem pritrjujejo, da jih tudi kmetski tkalci loške gosposke morejo preskrbovati s poštenim blagom, kakor se je to godilo od pamtiveka. Tudi domači kmetski tkalci se bodo potrudili, da jim tujci ne prevzamejo kupčije, in bodo izdelovali dobro platno. L. 1726. so poročali predniki, da se izdeluje na Kranjskem na leto za 500.000 gld. platna; tega pa ne spe-

čajo samo mestni trgovci, nego mnogo tudi kmetski prekupci, sosebno Simon Jugovec iz Kranja, ki pa stanuje v Bitnu na loškem ozemlju. Vse to kaže, da ni umestno kmetsko tkalstvo zatirati, temveč še bolj razširjati.

Deželni odborniki so se opirali tudi na protiprošnjo kmetskih podložnikov, bivajočih v dveh dolgih in ozkih dolinah, v poljanski in selški, v katerih mnogo zemlje zavzemajo vode; polje jim rodi samo enkrat v letu, zato sejejo že od starodavnih časov lan in ga izdelujejo. Po vaseh okrog loškega okrožja, celo okrog Ljubljane, sme kmet povsodi svobodno tkati platno; loškemu podložniku, revnemu hribovcu, bi to radi zabranili tisti mestni tkalci, ki so se tkanja naučili pri kmetskih mojstrih in so potem sami tkali na kmetih, dokler se niso preselili v mesto. Odborniki torej zahtevajo, da naj se odobré svoboščine samo za mesto in mestno ozemlje, le one kmetske tkalce naj sprejemlje zadruga, ki to sami želé; v mestu živeči tkalci, ki nimajo toliko, da bi plačali vkupnino, naj se ne silijo, da pristopijo k zadrugi; kmetom pa se pusti dosedanja pravica.

Posebno oblastno se je vedla ljubljanska lončarska zadruga; zoper njo je celo lončar Luka Frjan iz Šmartina pod Šmarno Goro pri dež. stanovih moral prositi pomoči l. 1706. On ni bil navaden kmetski lončar, temveč «lončar deželnih stanov». 1676. l. so mu podelili ta naslov stanovi: «pa brez plače, in ga vzeli pod svoj zaščit». Ljubljanska lončarska zadruga ga je pa preganjala, kakor vse kmetske lončarje, ki niso bili njeni člani, «čim dalje tem hujše iz gole strasti in zavidnosti» in mu delala sitnosti, ker so mu vzeli peč. Seveda so mu jo morali vsled povelja odbornikov spet vrniti «in eadem bonitate et qualitate» in ga v bodoče brez oviranja pustiti lončariti. Miru pa ni imel tudi potem. Saj so zahtevali že zdavnaj ljubljanski pečarji, da se uniči šušmarstvo po celi deželi s tem, da se razširi njih zadruga čez vse Kranjsko. Že 1722. l. je vlada odbila to prošnjo in potrdila samo stare svoboščine lončarske zadruge, ki se je pa vendar raztezala čez Gorenjsko in Dolenjsko, torej preko

dveh tretjin deželnega ozemlja. Ko so lončarji tudi Notranjsko hoteli spraviti podse l. 1726., jim je ta nakana izpodletela.

L. 1756. pa so lončarji vnovič prosili, da naj cesarica njih svoboščine potrdi za vse Kranjsko, naj zatara šušmarje, izučene pečarje pa prisili, da pristopijo ljubljanski zadrugi, ali pa opusté lončarijo; slednjič naj se prepové zidarjem, postavljati peči. Utemeljevanje teh zahtev je zanimivo. Lončarji pravijo, da kmetski pečarji niti pečarji niso, temveč večjidel oženjeni posestniki, sosebno «kočarji» (Kaischler), ki delajo zidarskim mojstrom kot pomagači. Tem ljudem naj se strogo prepové, postavljati peči ali prodajati peči gospodarjem; če se nočejo pokoriti, naj se jim peč zapleni. Tem načinom se bode gospodar sam obvaroval škode, ker mu šušmar ne jamči za peč leto in dan, kakor pošteni pečarski mojster. Popred je bilo v zadrugi pet mojstrov, a, dasi je Ljubljana v teku zadnjih let jako napredovala in se je tudi mestno stanovanstvo precej pomnožilo, tako, da bi moglo živeti več, nego pet mojstrov in bi sleherni lahko imel po dva ali tudi več popomagačev, so vendar zdaj samo štirje mojstri tukaj, pa še ti zbog mnogobrojnih kmetjskih šušmarjev po vsi deželi le težko in siromašno živé; dva nimata vedno dela za jednega pomagača, tretji ne more nikoli imeti pomagača, četrti mojster pa je tako obubožal, da ne more več lončariti. Prišli smo tako daleč, da ne moremo postreči občinstvu, ako kdaj katero delo od nas zahteva, ker ne moremo vedno vzdrževati in plačevati pomagačev. Vzrok temu pa so šušmarji, ki so se tako pomnožili, da ni niti kmetjskih mojstrov več; tako bomo s časom še mi trije mojstri prišli na nič, potlej pa ne bo zadruga več mogla plačevati maš v stolni cerkvi, niti se prikazati pri procesijah in kupiti novo zadružno zastavo. Torej prosijo pomoči tudi z ozirom na čast božjo.

Grajsčinske gosposke so pa ugovarjale in branile sosebno zidarje, katerim se ne sme vzeti pravica, postavljati peči, ker to spada v zidarsko stroko; to izvrši zidar tudi hitrejšo, trajnejšo in cenejšo nego pečar. Tega dela se je zidar naučil, pečij samih pa ne izdeluje, temveč samo kupuje od pečarja;

za svoje delo jamči tudi kmetski pečar. Lončarstvo ljubljansko pa ne propada zaradi kmetiskih mojstrov, temveč zato, ker nima dosti pomagačev, potem zato, ker je na kmetih boljše gradivo za peči, in ker je v mestu cena pečem za dve tretjini višja, nego na kmetih. Če pa naročiš v Ljubljani novo peč, moraš čakati nekaj mesecev, ali tudi celo leto, predno jo dobiš. Mnoge sobe so zato po zimi prazne, ker naročene peči niso izgotovljene. Ako bi ljubljanski pečarji imeli dobre pomagače, ne imeli občinstva za norca, izdelovali dobre peči in ne tako drago, bi lahko obogateli in «ne bi se jim bilo treba bati za maše in zastavo — če so sploh kdaj katero imeli — in ne bi jim bilo treba kratiti kmetiskim pečarjem košček kruha in zahtevati, da se uniči kmetiski promet, ki ga dopušča cesarica». Ljubljanski mojstri bi spravili kmetiske pečarje ob delo in v prehudo bêdo, oškodovali bi pa tudi državne dohodke in občinstvo. Pod ljubljansko in goriško palaštvo (Pfalz Laibach und Goritschach), pod smledniško gosposko, pod mestno župnijo kamniško in pod vodiško župnijo je 15 hišarjev (Hofstätter) in trije gostači, ki se živé zgolj s pečarstvom, ker imajo k večemu samo ped zemlje; od onega zaslužka plačujejo svojo kontribucijo. Ti kmetiski pečarji pošiljajo svoje peči na Gorenjsko, Notranjsko, Goriško, v Trst, Reko in po Savi doli celo na Hrvaško in plačujejo od njih cesarsko mitnino. Koliko hiš bi moralo biti brez peči, če bi se dežela izročila ljubljanskim pečarjem na milost in nemilost! Ako ti ne morejo zdaj preskrbeti občinstvu pečij, dasi je toliko pečarjev po kmetih, kako bi brez teh zmagovali delo? In kakošne cene bi zahtevali! Ljubljanski škof je moral dolgo čakati na naročeno peč in ko je bila postavljena, so jo morali kmalu spet podreti in postavil je novo peč kmetski pečar. S kratka: zahteva ljubljanskih pečarjev naj se zavrne, naroči naj se jim pa, da «naj delajo marljivejše, trajnejše in cenejše».

Dež. odborniki so temu mnenju popolnoma pritrdili, češ, «da bi ne bilo izhajati z mestnimi pečarji glede kakovosti in izgotovljenja pečij, če bi ne bilo nekega protitežja — kmetiskih pečarjev». Zato naj se nove zahteve kar odklonijo.

16. novembra 1757 so se potrdile svoboščine, v katerih se je dala mestnim pečarjem prednost, da smejo svojo posodo po vsi deželi prodajati, dočim smejo kmetijski lončarji v Ljubljano samo ob sejnih voziti svoje izdelke, izvzemši tako delo, ki je bilo naročeno (angefrimet). Zidarji ne smejo postavljati pečij v mestu in na mestnem ozemlju, sicer pa povsodi; smejo pa tudi v Ljubljani to storiti, ako noče ljubljanski mojster postaviti peči, katero je izdelal kdo drugi. Šušmarjem ne sme dajati nikdo dela. Pomagači, ki se hočejo naseliti na Gorenjskem in Dolenjskem, morajo vstopiti v ljubljansko zadrugo.

Jednako so se borili deželni odborniki tudi proti ljubljanski mizarjski zadrugi, ki je zahtevala, da se ji vtelesijo vsi mizarji cele dežele in ji plačujejo združne prispevke. To pa se ne dá izvršiti, pravijo odborniki (1753), kar svedoči ista zahteva ljubljanskih pečarjev. Mizarji bi morali pravico, katero zahtevajo, dokazati, ker ne gre, da bi jim vlada podvrgla vse kranjske mizarje, ne da bi v to privolile gosposke in mizarji sami. Take pravice pa ljubljanski mizarji doslej še niso imeli: da bi se drugi mizarji smeli naseliti samo po mestih in trgih in vstopiti v ljubljansko zadrugo, ker bi se jim sicer smelo zapleniti narejeno delo. Ker pa imajo kmetijski mizarji že od nekdaj pravico, prodajati svoje izdelke tudi v Ljubljani, se jim ta pravica ne more vzeti, niti grajščinam in samostanom prepovedati, da bi ne smeli imeti svojih mizarjev. Zahtevi ljubljanskih mizarjev naj se ugodi, samo gledé mizarjev v ljubljanskih predmestjih, ki niso niti zadrugarji, niti meščani; tem naj se veli, da pristopijo k stari zadrugi ali pa ustanové novo podružnično zadrugo.

Za celo deželo pa so veljale že popred svoboščine ljubljanske pasarske zadruge, kar sklepam iz določbe novih svoboščin (l. 1758.), da so dolžni pohajati združne shode v Ljubljani samo pasarji k večemu tri milje od Ljubljane stanujoči, ne pa, kakor je zadruga zahtevala, «pasarji, bivajoči v bližnjih mestih in trgih». Pasarjem je plačevati samo po 10 kr. na leto, ako stanujejo nad tri milje od

Ljubljane. Dovoli se dalje ljubljanskim in sosednim pasarjem tudi izdelovanje medenih stvari. Krošnjarji pa smejo po vseh sejnih prodajati medenino, tudi če so jo izdelali šušmarji, ker bi sicer trpela škoda trgovina. Šušmarstvo se prepové, a kdor ima že večletno pravico, temu se ne sme vzeti; sicer pa je šušmarje odgnati in orodje jim zapleniti — pa le z vednostjo sodnije. Ker pa se je krošnjarjem dovolilo, prodajati tudi šušmarske izdelke, ni bilo nade, da bi se zatrlo šušmarstvo.

Tudi zadruga ljubljanskih lasuljarjev je segala po vsi deželi, kajti svoboščine iz l. 1717. so prepovedovale pomagačem v Ljubljani ali zunaj Ljubljane izdelovati lasulje — izvzemši one pomagače, ki so v službi plemenitažev. Ne vem, ali se je v tem oziru za Marije Terezije kaj spremenilo, ali ne, ker mi ne dostaje dotičnih virov.

Kamnosekom in zidarjem je bil cesar Jožef I. 23. jan. 1706 ponovil svoboščine iz l. 1676. in vsi kranjski rokodelci te vrste so imeli samo jedno zadrugo s pravico, snovati po kmetih podružnice. Šušmarjem ni dajati dela, ker že tako slabo zidajo, da se mora kmalu vse podreti, zraven pa «poštenim» mojstrom izpodjedajo kruh in neredno živé. Ko je zadruga 1750. l. prosila odobrenja starih svoboščin, niso ugovarjali dež. odborniki veljavi zadruge za celo kronovino, ker je hotela siromašne člane oprostiti združnih prispevkov, in ker se svoboščine ne dotikajo pravic, katere ima že v lasti ta ali oni rokodelce. Glavna reč pa je bila ta, da so odborniki iz starih svoboščin razvideli, da ne zahteva zadruga nič novega. Kmetijski zidarji, ki znajo samo priprosta dela in niso nikdar popotovali, smejo tudi nadalje izvrševati majhna popravila pri hišah in se ne smejo siliti v zadrugo.

Nekaj posebnega ima zgodovina odobrenja svoboščin «zadruge pletcev obujkov in nogovic v vojvodini Kranjski» iz l. 1729. Kakor izvemo iz mnenja dež. odbornikov, so prejeli te svoboščine samo ljubljanski mojstri, ki so na tej podlagi hoteli potem za šušmarje smatrati vse pletce na Kranjskem, torej tudi one na Jesenicah in v Tržiču. A

temu se protivijo odborniki, naglašujoč nedotakljivost že prislustene pravice kmetskih pletcev. K večemu bi kazalo ustanoviti za pletce izven Ljubljane posebne podružnice, ne smejo se pa proglasiti kar kratko malo za šušmarje. V teh besedah bi človek iskal neke koncesije za tržiške pletce, ki niso imeli svoje zadruga, dasi so že 1729. l. prosili svoboščin, torej pravico, ustanoviti neodvisno zadrugo. Ta prošnja se je že 1729. l. odbila, in ko so jo ponovili 1752. l. in se je zanjo potegnil tudi gospod tržiški, grof Auersperg (čegar «Erb- u. Urbarholden» se zovejo Tržičani, dolžni mu tlako, oziroma mesto nje po 17 kr.), so jako živahno ugovarjali dež. odborniki, dasi je grof Auersperg poudarjal, da Tržičani, večinoma gostači in neimajoči v ozki dolini dosti zemljišč, se že od pamtiveka bavijo s pletenjem. Odborniki so pa rekli, da se v Tržiču ne more ustanoviti mojsterska zadruga, ker niti izučenih mojstrov tam ni, temveč so vsi jednaki podložniki; razliko med njimi dela samo kakovost izdelkov. Tisti pletci, ki so posestniki hiš, bi pa radi vse druge «pod svoj jarem spravili», po mnogih kaznih, katere bi radi samovoljno nalagali. Kdo naj določi, kateri pletci so «mojstri»? Saj ne more nobeden dokazati, da se je pravilno izučil, nego kot dečki so se učili pri materah ali odraslih sestrah. Zakaj bi to ne moglo tako ostati i v bodoče? Čemu jim je treba nepotrebnih plačil, vkupnine, mojsterske pristojbine in dragih kosil? Če so si doslej služili brez teh rečij svoj kruh, zakaj bi trpeli škodo zanaprej? «Red in poštenost je sama na sebi hvalevreden razlog; to naj bi bil cilj vsemu človeškemu dejanju, dasi vsi niti ne morejo, niti nočejo postati zadrugarji.» Iz tega razloga ne sledi torej nujnost ustanovitve zadruga. Tržičanje doslej nimajo niti svojega sodnika, kakor n. pr. v Mokronogu, na Vrhniki itd., temveč izvršuje lastnik grajščine sam, ali po svojem oskrbniku, neposredno vse grajščini pristojne sodne pravice. Res je Tržičanom, stanujočim pod visokim Ljubeljem, v dolini, kjer je malo zemljišč, pletenje («Strickerey») potrebno, a s pletenjem se bavi skoro vsa dežela, v Ljubljani n. pr. morajo plesti hišne in druge krščence («Stuben- und andere Dienst-

Menscher»), pa tudi mnogo hčerâ in celo gosposki sluge, sicer bi morali postopati. Tudi na Jesenicah izdelujejo mnogo nogovic, ki so boljše od tržiških in se v Ljubljani dobro prodajajo, dasi je ta obrt tam uvedla neka Nizozemka, priprosta soproga domov se povrnivšega vojaka.

Odločno so se protivili odborniki dalje zahtevi Tržičanov, da naj se jim podvržejo vsi nezadružni pletci, ne da bi povedali, kako daleč segaj okrožje zahtevane zadruge. Imeli so tedaj v mislih tudi Jeseničane. Zâse pa zahtevajo Tržičanje — so rekli odborniki — pravico, da bi smeli dajati delo tudi izven doma, torej tudi ženskam in celo otrokom — češ, z ozirom na siromake, kakor da bi drugodi ne bilo siromakov, ki tudi samo od pletenja živé. Potlej bi preganjali Tržičanje vse druge pletce kot šušmarje, bi jih po gosposkah odganjali, celo take, ki stanujejo v prostih in duhovskih hišah. Tudi revnejši tržiški pletci, ki so doslej zâse delali in neposredno svoje izdelke prodajali, bi smeli delati samo za «mojstre», ti «bi imeli dobiček, onim pa bi dajali za ves trud, pot in delo po svoji volji nekaj malega plače. Iz tega sledi, da bi ti reveži imeli k večjemu tretjino dosedanjega zasluzka, ali bi pa morali pletenje pustiti, «če bi ne hoteli po nedolžnem drugim tlake delati».

Z jednako ostrimi besedami presojuje in obsojuje odborniki tudi druge zahteve tržiških pletcev, katerim očitajo, da so si samolastno naredili naziv «mojstri», dasi se niso nikdar redno učili, niti potovali in se še celo l. 1729. samo «pletce» nazivali; zdaj bi pa radi primorali pomagača, ki se je izučil in je potoval, da bi plačal 1 gld. vpisnine, da bi delal potem celo leto pri tržiškem mojstru, potlej spet 15 gld. odštel in še mojstrom kosilo plačal, če bi se hotel v Tržiču kot mojster naseliti. Vse te zahteve nasprotujejo patentu iz 1689. l. Če bi po zahtevi mojstrov moral pomagač plačati samo za priprosto kosilo 10 gld., se težko dá izračuniti, koliko bi imeli troškov, če bi moral plačati kosilo samo za 50 mojstrov, ko je vendar v Tržiču vse jako drago, osobito vino. Slednjič zahtevajo Tržičanje celo več, kakor ljubljanski pletci,

ki niso nikdar mislili na to, da bi vse hlapce, dekile in volno-prejke odtegnili pristojni gosposki in podvrgli izključno svoji sodbi. S kratka: kar Tržičanje zahtevajo, nasprotuje obstoječim zakonom, oškodovalo bi mnogo ljudij, ki imajo staro pravico, omejilo bi pravice mnogih gosposk, in naj se tedaj zavrne. Ker je vlada redno ugodila predlogom dež. odbor-nikov, slutim, da je bil napor tržiških rokodelcev zamán, a iz listin tega ne morem dokazati.

V smislu dež. odbor-nikov se je rešil gotovo tudi prepir med krznarji ribniškimi in novomeškimi. Prvi so l. 1759. zarad oddaljenosti od Novega Mesta prosili za ustanovitev lastne zadruga. Deželni odbor-niki so jim pritegnili, nasvetujóč omejitvev novomeške zadruga na mesto in župniji šmihelsko in mehovsko, zajedno pa tudi zahtevajóč za kmetske krznarje okrog Ribnice pravice, izvrševati svoj obrt, ako plačajo na leto 20 kr. v zadružno blagajno.

Več sitnostij, nego v doslej navedenih slučajih, so imele kranjske oblastnije z usnjarji in črevljarji v Kranju, ki so bili od 1525. l. sem združeni v jedni bratovščini. Že za Karola VI. pa so se med sabo hudo sprli. Črevljarji so tožili, da jim usnjarji ne dovolijo ravnopravnosti. L. 1738. je mestni svét hotel rešiti prepir v smislu usnjarjev, njegov ukrep se je potrdil v Ljubljani, a baron Erberg, ki je na licu mesta v Kranju stvar preiskaval, je prišel do prepričanja, da se mora zadruga razdružiti v dve bratovščini sosebnó zato, ker črevljarji ne izdelujejo več sami usnja, kakor nekdej. Izdelal je Erberg takoj načrt zadružnih pravic za črevljarje kranjske. O njem se je imel izreči ljubljanski magistrat, za njim pa dež. odbor-ništvo. Ljubljanski magistrat je popolnoma pritrdil nasvetovani razdružitvi, ki se je tudi v Ljubljani dobro obnesla, kajti dokler so ljubljanski črevljarji bili združeni z usnjarji, so imeli pravico, ogledovati usnje in so potrdili tudi najslabše usnje na hudo škodo občinstvu, odkar so se pa ločili od usnjarjev, je blago izdatno boljše. Gledé sodnijske pravice zadruga, števila mojstrov in določevanja cen je ljubljanski magistrat opozarjal na dotične določbe veljavnega

obrnega reda. Kranjsko svetovalstvo in mestni sodnik pa so potegnili z usnjarji, češ, da ne gre ustanavljati premajhnih zadrug, obstoječih iz skoro samih revežev, ki bi ne mogli potem nositi združnih bremen, niti plačevati maš za žive in mrtve, niti kaj storiti za dober red. Tudi tkalci so se že opekli, izstopivši iz zadruga trgovcev; obubožali so kmalu tako, da so se radi spet združili s trgovci. Skupili jo bodo tudi «poredni» črevljarji; zabredli bodo po svoji ošabnosti le v škodo in sramoto. Vrinilo se je med-nje nekaj nespravnih mojstrov; ti so jeli kaliti poprejšnjo slogo v zadrugi in bi radi sami gospodovali, pa nočejo niti alternovati z usnjarji v združnem načelništvu, kakor je to določil mestni svet l. 1738. 216 let ni prišlo črevljarjem na um, psovati usnjarje, da niso «pošteni», ker nimajo «pozdrava državne zadruga». Črevljarji bi radi, da se omeji število nove zadruga na 7, a to ne gre, to pravico mora obdržati mestna gosposka. Dasi se hočejo črevljarji popolnoma ločiti od usnjarjev, si hočejo vendar pridržati «ein Pfüscher-Fleckhl, indem dieselben den pfundt: Sollen-schnidt und abriß, welcher bekantlich den Lederer eigen sei (kheinem sonst außer der selbst Sollen wirken und machen könnte) allein den Schustern feilzuhalten gestatten» — a to se jim ne sme dovoliti.

To poročilo kranjskega mestnega sveta je pa naletelo na ostro kritiko pri ljubljanskem vicedomu. Najprej je vicedom pobijal trditev, da bi ne mogli črevljarji v Kranju sami vzdržavati zadruga, saj jih je več nego usnjarjev. Popred so predstojnike volili z večino glasov, potlej je pa sedanji «usnjarjem naklonjeni mestni sodnik Jurij Čebul» zaukazal alternacijo in s tem dal povod razdruženju, ruščč pravico, kajti črevljarjev je 38 do 40, usnjarjev samo 9 do 10; črevljarji plačujejo torej mnogo več v združno skrinjo, nego usnjarji. Razdruženje je dovoliti, ker «se ne sme nikdo siliti, da ostane v družbi, posebno v taki, kjer so duhovi že tako razdraženi». Za zdaj bo zadostovalo sedem mojstrov; mestni svet naj to število zviša, ako se pokaže potreba. Kdor zna izdelovati funtno usnje, naj je tudi reže in prodaja, kajti kdor

to zna, bo gotovo član usnjarske zadruga; kdor se pa tega ni naučil, se smatra črevljarjem. Tem potom se bodo ljudje spodbujali, da se dobro izvežbajo v svoji stroki. Protizakonito bi pa bilo, če bi se dovolila pravica, da sme zadruga določevati cene črevljarskemu blagu. Pred ko oddá vicedom svoje poročilo viši instanci, se je še enkrat sklical zbor črevljarjev in usnjarjev v Kranju, pa jih ni bilo pomiriti. Usnjarji so hoteli sicer še ostati združeni s črevljarji in plačevati polovico vseh združnih bremen, črevljarji pa so odločno zahtevali razdruženje. Niti peščice združnega imetja niso mogli razdeliti, «tako so duhovi razburjeni», pravi poročilo vicedomovo, ki toži, da zahtevajo usnjarji preveč. Prepirali so se tako, da je prišlo do mnogih tožeb.

Vicedomu, reprezentaciji in komori ni preostajalo drugega, nego nasvetovati graškemu tajnemu svetništvu, da se razdružijo črevljarji in usnjarji. V Gradcu so poudarjali, da bi brez razdruženja morali vsled medsebojnih pravnih in preprirov obubožati črevljarji in usnjarji. Črevljarjev je dosti za samostojno zadrugo, saj jih je drugodi še manj. Končala se je ta zadeva stoprav l. 1773., ko je cesarica potrdila pravila nove črevljarske bratovščine v Kranju, seveda povse v smislu načel tedanjega obrtnega reda.

«Čim obširnejše okrožje in čim manjše število mojstrov — tem bolje se nam bo godilo»: tako so modrovali rokodelci, ki so že izdavna vedno težili na to, da se zadrugi ohrani pravica, določevati, t. j. omejevati število svojih članov, in sicer ne samo mojstrov, nego tudi pomagačev in vajencev pojedinih mojstrov. To pravico so zahtevali tudi povodom omenjene revizije, dasi je veljavni rokodelski red že davno bil določil, da gre ta pravica mestnim, oziroma grajščinskim gosposkam. Seveda se je tudi tem potom ugodilo časih zadrugam, namreč tam, kjer je bila kaka zadruga tako mogočna, da je odločevala v občinskem zastopu. Vemo n. pr., kaj je vicedom očital kranjskemu sodniku. Tudi novomeškimi usnjarjem in črevljarjem je mestno svetovalstvo šlo nekako na roko, ko so zahtevali, naj se ta zadruga, broječa

30 mojstrov, polagoma tako skrči, da bo štela samo 9 črevljarjev in 16 usnjarjev. Mestni svet je podprl to zahtevo z izjavo, da jih je toliko zadosti za Rudolfovo, da je pa tudi ugodnejše za državo, pravo za pravo za «fiskusa», ako je manj mojstrov, kajti potem lažje plačujejo davščine, zraven pa si je hotel obvarovati pravico, da sme zvišati ali znižati ta broj po razmerah. Deželni odborniki so bili nasprotnega mnenja, pa ne v vseh slučajih. Reševaje poročilo novomeškega mestnega sveta so trdili, da je za občinstvo ugodnejše, če je več mojstrov, kajti potem se ni bati draginje, in tudi davščine bi večje število mojstrov ravno tako lahko zmagovalo, «sepositis temporum injuriis» — so pristavili previdno, ker se jim menda zadnji razlog vendar ni videl povse neovrgljiv. Vlada je ugodila zahtevi mestnega sveta (1758).

Ko so krški črevljarji in usnjarji zahtevali, da se broj dotične zadruga mojstrov skrči za štiri, so bili dež. odborniki istega mnenja, kakeršno so gledé novomeških črevljarjev in usnjarjev načeloma pobijali. V dotičnem poročilu pravijo, da manjše število mojstrov davke lažje plačuje, nego večje število; šlo jim je pa samo za to, da se skupna davčna svota sploh ne zniža.

Novomeški krojači so tožili, da jih je sicer osem mojstrov, da je pa dela komaj za pet ali šest, razven teh pa da živé še tri vdove. Vse so reve: jedna je v mestnem špitalu, druga berači in dela včasih pri mestni opekarni, tretja pa se preživi kot dninarica. Očitani so mestni gosposki, da je v minulih časih toliko mojstrov vzprejela med meščanje, da se je zaslužek sila skrčil. Te bēde ne bode konca, dokler se ne preskrbé vdove s tem, da se za njih življenja ne dovoli krojaštvo nikomur, izvzemši onemu, ki se poroči z vdovo, oziroma hčerjo krojačevo in prevzame dotično delarnico, ali če sledi sinu očetu. Na mestni svet pa so tako malo stavili zaupanja, da so zahtevali za svojo zadrugo pravico, omejiti število krojaških mojstrov na šest in odločevati pri izpopolnitvi izpraznjenih mest. Mestni svet se ni prav nič razhudil nad krojači, priznal je marveč njih bēdo in obetal, da

noče vzprejeti nobenega krojača za meščana, dokler «ne bodo mojstri nadlegovali občinstva s pretiranimi cenami». Deželni odborniki so bili istega mnenja, kakor gledé črevljarjev in usnarjev, pa tudi tu je bil ugovor bolj akademičen in krojači so dognali, da se jim je dovolila omejitev mojstrov na šestorico in jemal ozir na vdove. V nekaterih slučajih so pa odborniki tako zahtevo kar naravnost pobijali kot «razvado», sklicujoč se na rokodelski red iz l. 1689. Zadržam se je ugodilo končno samo v toliko, da se je določilo število mojstrov, gosposkam in mestnim svétom pa dala pravica, da znižajo ali zvišajo prvotni broj, kakor bi to zahtevale razmere.

Regesti k domači zgodovini.

Spisal dr. Fr. Kos.

(Dalje.)

Št. 6.

*Med 803. in 814.*¹

Rimski cesar Karol naznanja, da je osvobodil beneškega in isterskega patrijarha Fortunata («Fortunatus Venetiarum et Istriensium patriarcha») vsled njegovih zaslug colnine («teloneum») od štirih bark. Cesarski fevdniki ne smejo zahtevati od rečenih bark colnine ali kakega drugega davka («ullum teloneum nec siliquaticum² nec laudaticum nec cispaticum³ neque ullas redhibitiones»). S temi barkami se patrijarhu in njegovim ljudem dovoli brodariti in kupčevati po vsi frankovski državi. Po smrti patrijarha Fortunata naj uživajo to pravico njegovi nasledniki.

Datum manjka.

¹ Dotična listina je bila spisana med letom 803. in 814. Leta 803. je Fortunat postal gradeški patrijarh, leta 814. pa je umrl Karol Véliki.

² «Siliquaticum», davek, katerega je bilo treba plačevati na sejnih od vsake prodane stvari. Polovico tega davka je moral dati prodajalec, polovico pa kupec.

³ Cispaticum. — Morebiti bi moralo stati «cispitaticum» ali «cespitaticum», kar je záznamovalo neko davščino, katero so rabili za napravo plotov (cespes) ob cestah ali pa za utrjevanje gradov.

[Rokopis v Benetkah, Codice Trevisani della Marcianna. — Kandler, Codice dipl. Istriano, I.]

Št. 7.

Med 803. in 814.⁴

Papež Leon (III.) piše cesarju Karolu, da je prejel njegovo pismo, iz katerega je zvedel: 1) da je gradeški patrijarh Fortunat moral vsled grškega in benečanskega preganjanja zapustiti otok Gradež, na katerem je imel svojo stolico, 2) da bi bilo primerno, ako bi patrijarh kot odškodnino dobil škofijo v Pulju, kjer je vladal dalj časa kot škof neki Emilijan («Aemilianus»), in katera spada pod gradeško patrijarhijo, dokler ne pride zopet do svojega sedeža, in 3) da pričakuje on (Karol) svéta od njega (papeža), brez katerega noče ničesar storiti. Papež na to odgovarja, da se vjema z njegovim (Karlovim) nasvetom. Fortunat naj dobi puljsko škofijo, vendar s tem pogojem, da jo zopet ravno tako zapusti ter si ne prisvoji niti njenega denarja, niti njenega posestva, ako bi vsled njegove (Karlove) zmage v drugič dobil svoj stari sedež. Dalje omenja (papež), kar je sklenil ž njim (s cesarjem) v Aachen-u zastran oglejske cerkve.

V dostavku piše papež cesarju Karolu, da se (Karol) veliko trudi za srečo patrijarha Fortunata, akoravno se o njem pripovedujejo reči, katere niso častne za nadškofa. Vpraša naj le (Karol) svoje fevdnike in gotovo zvé vse. Tisti, kateri hvalijo Fortunata pri njem (pri cesarju), delajo to le zarad denarja in drugih daril, katera dobivajo od njega (od Fortunata).

Datum manjka.

[Rubeis, Mon. eccl. Aquil. (1740), str. 365. (odl.). — Mansi, Concil. coll. (1767), XIII, str. 975. — Jaffé, Reg. pont. Rom. str. 218, št. 1918 (reg.).]

⁴ To pismo je bilo spisano med 803. in 814. letom. Prvega leta je Fortunat postal gradeški patrijarh, leta 814. pa je umrl Karol Veliki. Jaffé ima dotični regest pod letnico 806.

Št. 8.

811, dne 14. junija. Aachen.

Rimski cesar Karol razsodi prepir med oglejskim patrijarhom Maksencijem in solnograškim nadškofom Arnonom zastraj mej med oglejsko patrijarhijo in solnograško nadškofijo na Koroškem («Karantana provincia»). Urs, prednik Maksencijev, je trdil, da stoji Koroško pod njegovo oblastjo, ker pričujejo sinodini zapiski, da je bila ta pokrajina že pred prihodom Langobardov v Italijo odvisna od oglejske cerkve; Arnon pa je dokazoval, da so rimski papeži, Caharija, Štefan in Pavel,⁵ s svojimi ukazi in potrdili združili to pokrajino s solnograško cerkvijo. Zaslišavši obe stranki, je cesar nato določil, da naj spada tisti del Koroškega, kateri je na severni strani reke Drave, pod solnograško nadškofijo, kar pa je na južni strani rečene reke, ostane naj pod oblastjo oglejskih patrijarhov. Izjema bi bila le pri tistih cerkvah, katere so postavljene blizu Drave ter imajo na nasprotni strani te reke kaka posestva, katera naj ostanejo še v prihodnje njih lastnina.

«Data XVIII. Kal. Julias, anno XI. Christo propicio imperii nostri et XLII. regni nostri in Francia atque XXXVII. in Italia, indictione III. Actum Aquisgrani.»

[Rokopis iz 14. stoletja v c. kr. državnem arhivu na Dunaju. — Valvasor, *Ehre des H. Krain* (1882), II, str. 630. — Hansiz, *Germ. sacra* (1729), II, str. 120. — Rubeis, *Mon. eccl. Aquil.*, str. 400. (odl.). — Juvavia, *Anhang*, str. 61, št. 16. — Böhmmer, *Regesta Carolorum*, 194 (reg.). — Muchar, *Gesch. der Steierm*, IV, str. 209 (prev.). — *Archiv f. Kunde österr. Gesch.*, I. Bd., 3. Heft (1848), str. 3 (reg.). — Cappelletti, *Le chiese d'Italia* (1851), VIII, str. 105. — Ankershofen, *Handb. der Gesch. d. H. Kärnten* (1851), II. Bd., Reg. u. Urk., str. 9, št. 7. — Zahn, *Urkundenbuch f. Steierm.* (1875), I, str. 5., št. 4. — Schumi, *Archiv f. Heimatk.* (1882), I, str. 58, št. 23.]

Št. 9.

811, dne 21. decembra. Aachen.

Rimski cesar Karol podeli vsled prošnje patrijarha Maksencija oglejski cerkvi Rotgaud-ova in Feliks-ova posestva v Ogleju,

⁵ To so papeži Caharija I. (vladal 741—752.), Štefan III. (II.) (vladal 752—757) in Pavel I. (vladal 757—767.)

v njegovi okolici blizu mestnega zidovja in pa pri izlivu Nadiže. Patrijarh Maksencij je hotel s pomočjo njegovo (cesarja Karola) zopet popraviti oglejsko stolnico, katera je bila vsled grozovitosti Gotov, Obrov in drugih narodov dalj časa zapuščena in oropana. Ker je bil dotični prostor jako tesen, prosil ga (cesarja) je, da bi mu podaril del dedovine langobardskih bratov Rotgauda in Feliksa v Ogleju in zunaj mesta blizu mestnega zidovja. Ta posestva so postala po frankovskih in langobardskih postavah državno imetje, ker sta se rečena brata zavezala s puntarskim vojvodo Rotgaudom ter bila umorjena. Pozneje je dobil to posestvo v fevd (Karolov) fevdnik Laudula, po njegovi smrti njegov sin Benno, za tem neki Bovo; odslej pa naj je uživa oglejska cerkev. Ostali Rotgaudov in Feliksov brat Lodolf, kateri mu (cesarju) je ostal zvest, obdrži naj svoja posestva.

«Datum XII. Kal. Januarii, anno XI. Christo propitio imperii nostri, et XLIV. regni in Francia, XXXVII. in Italia, indictione quinta. Actum Aquisgrani in palatio regio.»

[Rubeis, Mon. eccl. Aquil., str. 401. — Cappelletti, Le chiese d' Italia, VIII, str. 107.]

Št. 10.

811.

Rimski cesar Karol določi, kako naj se po njegovi smrti razdeli njegovo premoženje. Dve tretjini njegovih zakladov in dragotin v zlatu, srebru, dragih kamenih in kraljevem lepotičju, ki se bodo za časa njegove smrti nahajali v njegovih palačah, razdelite naj se na 21 delov. Vsaka izmed enoindvajseterih nadškofij v njegovi državi naj dobi po en del, vendar tako, da obdrži nadškof za svojo cerkev le eno tretjino, dve tretjini vsakega dela pa dobé sufragani dotične nadškofije. Izmed nadškofij so imenovane na 4. mestu «Forum Julii», na 5. «Gradus» in na 8. «Juvavum, que est Saltzburgus». Med podpisanimi pričami sta tudi «Arno» (nadškof solnograški) in grof «Geroldus» (v Iztočni Marki).

« divisio quae facta est a gloriosissimo atque piissimo domno Karolo imperatore augusto anno ab incarnatione

Domini nostri Jesu Christi DCCCXI. anno vero regni ejus in Francia XLIII. et in Italia XXXVI. imperii autem XI. indictione quarta.»

[Mansi, Concil. coll., XIV, Append. str. 333.]

Št. 11.

Med 814. in 821.⁶

Cesar Ludovik znova potrjuje patrijarhu Fortunatu ter vsem škofom, opatom, tribunom in drugim fevdnikom isterske pokrajine («Istriae provinciae»), da smejo po stari navadi izmed sebe voliti rektorja, gubernatorja, patrijarha, škofe, opate, tribune in druge dostojanstvenike. Med seboj naj bodo edini, miroljubni in pravični. Močnejši mora varovati slabjšega. Nihče naj ne nalaga nedovoljenih davščin. Vsi naj služijo njemu (cesarju) in njegovim sinovom. Ako bi se patrijarh, škofje, opatje ter drugi duhovniki in kanoniki prepirali med seboj, zatirali reveže, ne brigali se za cesarske ukaze, ali pa prelomili zvestobo, katero so prisegli, pretj jim postavna in smrtna sodba.

Kdor bi nasprotoval iz trdovratnosti razsodbi, katero so izrekli vsled ukaza cesarja Karola njegovi legatje, namreč duhovnik Izon ter grofa Kadolaj in Ajon, ter s prisego potrdili isterski primatje, katerih je bilo 172, kaznovan naj bo tako, kakor je zapisano v dotični razsodbi, namreč, da plača devet funtov zlata v cesarsko blagajnico.

Datum manjka.

[Rokopis v Benetkah, Codice Trevisani della Marcianna. — Kandler, Codice dipl. Istriano, I.]

Št. 12.

816, dne 5. februarja. Aachen.

Cesar Ludovik podeli vsled prošnje nadškofa Arnona solnograški cerkvi imunitetno pismo in jej potrdi vse to, kar

⁶ Dotična listina je bila spisana med letom 814. in 821. — Leta 814. je Ludovik (Pobožni) nastopil vlado, leta 821. pa je gradeški patrijarh Fortunat izgubil svoje zaupanje pri rečenem vladarju. Patrijarh je bil namreč tožen, da je podpiral Ljudevita, kneza posavskega, ko se je ta vzdignil zoper Franke. (Ann. Einh. a. 821.)

jej je že prej daroval njegov oče (Karol Véliki). Vse imetje, katero si je pridobila solnograška cerkev v prejšnjem času, obdrži naj tudi v prihodnje. Kraljevski sodniki in druge sodnijske osebe ne smejo priti niti v solnograške cerkve in mesta, niti na polja in druga posestva, katera imajo že sedaj solnograški nadškofje v raznih pokrajinah frankovske države ali pa jih še le dobé, da bi tam zasliševali ljudi («ad causas audiendas»), nalagali glôbe in davke («freda aut tributa»), terjali prenočišča in postrežbe («mansiones vel paratas»), zahtevali porokov («fidejussores»), po krivici nakladali razne dolžnosti svobodnim in podložnim prebivalcem rečene cerkve ter jih silili sedaj ali pa pozneje, da bi plačevali kako davščino ali pa kako nepostavno doklado («redibitiones aut illicitas occasiones»). Nadškof in njegovi nasledniki so nedotakljivi lastniki vseh solnograških posestev in ravnajo naj se zvesto po cesarskih ukazih. Kar bi morali dajati fiskusu, ostane naj v prihodnje solnograški cerkvi, katera naj s tem podpira reveže in plačuje svoje duhovnike.

«Data Nonas Februarii anno Christo propicio ter io imperii domini Loudewici piissimi augusti, indictione VIII. Actum Aquisgrani palacio regio.»

[Iz solnograškega nadškofovskega arhiva. — Juvavia, Anhang, str. 65, št. 19. — Ankershofen, Handbuch der Gesch. d. H. Kärnten, II. Bd., Reg. u. Urk., str. 52, št. 52. (odl.). — Archiv f. Kunde österr. Gesch., I. Bd., 3. Heft., str. 5, št. 4 (reg.).]

Št. 13.

817, med 1. in 10. julijem. Aachen.

Cesar Ludovik razdeli državo med svoje tri sinove Lotarja, Pipina in Ludovika ter prepusti zadnjemu Bavarsko, Koroško, Češko, Obersko in Slovane na vzhodni strani Bavarskega.⁷

«... anno incarnationis Domini octingentesimo septimo decimo, indictione decima annoque imperii nostri quarto, mense Julio. Aquisgrani palatio nostro.»

⁷ «Item Hludovicus volumus ut habeat Baivariam et Carentanos et Beheimos et Avaros atque Slavos, qui ab orientali parte Baivariae sunt.»

[«Monum. Germ., Leg. I, str. 198. — Archiv f. Kunde österr. Gesch., I. zv., 3. snopič, str. 6, št. 5. (reg.). — Schumi, Urk. u. Reg.-Buch f. Krain, I, str. 1, št. 3.]

Št. 14.

819, dne 27. decembra. Aachen.

Cesar Ludovik potrdi solnograškemu nadškofu Arnonu razsodbo svojega očeta Karola z dne 14. junija leta 811. gledé mej med solnograško nadškofijo in oglejsko patrijarhijo.

«Data VI. Kal. Januarias, anno Christo propicio VI. imperii domni Lodewici piissimi augusti, indictione XIII. Actum Aquisgrani palacio regio.»

[Rokopis iz 14. stoletja v c. kr. državnem arhivu na Dunaju. — Juvavia, Anh., str. 76, št. 22., z napačno letnico 820. — Archiv f. Kunde österr. Gesch., I. zv., 3. snopič, str. 6, št. 6. (reg.). — Zahn, Urkb. f. Steierm., I, str. 7, št. 5. — Schumi, Urk.-u. Reg.-Buch f. Krain, I, str. 2, št. 4.]

Št. 15.

822, dne 10. julija.

Neki Matheri daruje (freisinškemu) škofu Hitton-u ter samostanu sv. Petra aposteljna in sv. Kandida mučenika v Innichen-u («Intihha») svoja posestva med Tružnjami in Grebinjem⁸ z vsemi gozdi, polji, travniki, pašami, mlini, vinogradi, podložniki, živino, obdelanim in neobdelanim svetom ter vsemi pripadajočimi rečmi. Nato dobi vse to Matheri od škofa Hittona nazaj v fevd.

Navedenih je več prič, katere so bile «per aures tracti».

«Actum est hoc sub die consule, quod est VI. Idus Julius (I), indictione XV., anno Domini DCCCXXII. et Hlodu-uico piissimo imperatore regnum gubernante VIII.»

[Codex 187, f. 282, ter 238, f. 63 v kr. državnem arhivu v Münchenu. — Meichelbeck, Hist. Fris. (1724), tom. I. pars 2, str. 228, št. 430. — Reschius. Ann. Sabion. (1765), II, str. 75. — Zahn, Cod. dipl. Austr. — Fris., I, str. 12, št. 10.]

⁸ «... infra Truhsna et Criuina.» Vas Tružnje in trg Grebinj sta v velikovškem okraju na Koroškem. Innichen leži na Tirolskem blizu izvira reke Drave.

Št. 16.

823, dne 19. junija. Frankfurt.

Cesar Ludovik piše solnograškemu nadškofu Adalramu, da ne sme posvetiti v prihodnjič nobenega malovrednega in nesvobodnega človeka za duhovnika. Ako bi bila vendar potreba, da bi kak nesvoboden človek postal duhovnik, dobiti mora nadškof od cesarja pismo, v katerem se mu (nadškofu) dovoljuje, da osvobodi cerkvenega podložnika, ki je bil do takrat odvisen od nadškofa ali od njegovega sufragana ali pa od kakega samostana, nahajajočega se v solnograški nadškofiji. Osvoboditev se vrši v navzočnosti duhovščine in ljudstva ter z vednostjo tistega, komur je bil podložnik do takrat pokoren. V ta namen naj se napravi listina (libellus), tako, kakor da bi bil dotični človek svobodnorojen, vendar s pristavkom, da izgubi svobodo, ako onečasti svoj duhovski stan. Na koncu listine naj sledé imena tistih duhovnikov, ki so bili za priče, potem ime kraja, mesec, dan in leto kraljevega vladanja ter indikcija. To listino naj dobi osvobojenec iz rok nadškofa, ako je bil njemu podložen, drugače pa iz rok svojega prejšnjega gospoda, vendar v nadškofovi navzočnosti; potem še le naj prejme mašniške blagoslove.

«... in Franconofurd palacio XIII. Kalendas Julii anno Christo propicio X. imperii nostri, indictione I.»

[Iz solnograškega nadškofijskega arhiva. — Juvavja, Anhang, str. 78, št. 24. — Böhmer, Regesta imperii, I, bearb. von Mühlbacher (= Böhmer-Mühlbacher, Reg.), 1889, str. 277, št. 749. (reg.)]

Št. 17.

824, dne 21. januarja. Verni.

Cesar Ludovik daruje oglejski cerkvi in njenemu patrijarhu Maksenciju del svoje lastnine na Furlanskem v vasi, Muzzana imenovani,⁹ ter 20 kolonov v Celju na Slovenskem.¹⁰

⁹ «Quasdam res proprietatis nostre, que sunt in finibus Furoiuliensibus in villa sive fundo Muciano.» — Muciano, sedaj Muzzana v južni Furlaniji med Palmu in Latisano.

¹⁰ «... in finibus Selavinie in loco, qui dicitur Zellia, manentes viginti.» — «Zellia» je najbrže Celje na Južnem Štajerskem.

Te kolone sta že Kadola in pozneje Baldrik¹¹ dala v fevdoglejski cerkvi in patrijarhu Maksenciju.

«Data XII. Kal. Februarii anno Christo propitio X imperii domni Hludovici piissimi augusti, indictione II. Actum Verni.»

[Chartular iz 15. stoletja v Benetkah. — Mittheilungen des Instituts für österr. Geschichtsforschung, I. zv., 1880, str. 283, št. 5. — Böhmer-Mühlbacher, Rög., I, str. 281, št. 761. (reg.).]

(Dalje prihodnjič.)

Mali zapiski.

Prazgodovinske najdbe na Kranjskem l. 1894. Neutrudljivi izkopovatelj starin, g. Jernej Pečnik, nam poroča o svojem delovanju v zadnjih dveh mesecih nastopno: «V začetku meseca maja sem izkopal na posestvu šmarijskega gospoda dekana, in sicer na poti, ki drži iz Šmarije v Podgorico, pet rimskih grobov, v katerih so bile samo strte žare. Po bližnji košenici je še polno grobov. — Rimsk grob sem dobil tudi pri grajščini Boštanj pod Grosupljim. Na griču, na katerem stoji grad Boštanj, je moralo nekdanj biti prazgodovinsko stanovanje. Précej pod gradom so grobovi. Odprl sem jednega, ki je pa skrival pod kamnito ploščo zgolj pepel. Na njivah boštanske grajščine so pa nekoč pri oranju že zadeli ob dva kamnitna groba. — Ogleдал sem dalje grobišče pri Valični Vasi in pri Vinkovem Vrhu nad Dvorom. Kopal bodem na teh mestih drugikrat. — O velikem nasipu pri vasi Straža pri Krki so že nekateri pisali in menili, da je bila tu srednjeveška ali pa rimska utrdba. Po natančnejem pregledu sem spoznal, da je bilo to lepo prazgodovinsko stanovanje iz hallstattske dobe. Kmetje so todi že odprli grobe in našli v njih bronaste kotle in druge stvari. Na ravnem se dosedaj na Kranjskem še ni zasledil drug nasip iz te dobe. — Neki pisatelj trdi tudi, da je bila na hribu pri cerkvi sv. Marjete na Gradišču, v moravški fari, močna rimska trdnjava. Šel sem stvar pregledat in sem se prepričal, da je ta trditev brez podlage. O rimski utrdbi ni nikakega sledú, pač pa sem našel ostanke najstarejih prazgodovinskih stanovalcev.

¹¹ Grofa Kadolaj in Balderik sta kot kraljevska namestnika nadzorovala v začetku devetega stoletja furlansko mejno pokrajino, katera je obsegala vso frankovsko zemljo na južni strani Drave. Grof Kadolaj je izvrševal svojo službo od 799—819, Balderik pa od 819—828. (Spomenica, izdala Matica Slov. str. 110.)

— Nato sem jo mahnil proti Hrvatski. Izvedel sem bil namreč, da je nad vasjo Mačkovec, nad Lužo vrh Gorjancev, kmet Matija Plut našel pri kopanju celine dva rimska groba. Šel sem ju pogledat. Načuditi se nisem mogel, da so se našli na tako visokem, kamnitem in pustem kraju najbogatejši rimski grobovi iz začetka tretjega stoletja. Lepe lončene posode so sicer kmetje razbili, a dobil sem krasno skudeljo z ročajem, ki je menda služila za zajemanje vode, in rimsk novc od cesarja Trajana. Zapazil sem ondi okoli še več rimskih grobov. Rimljani so tedaj že poznali pot čez Gorjance. Blizu teh najdb drži še danes cesta na Metliko. — «Slovenski Narod» in «Slovenec» sta poročala o najdbah v Gribljah, v podzemeljski fari, in zato sem se tudi tja napotil. Znano je bilo gribeljsko grobišče že davno poprej. Letos je župan Miko Požek prekopal 8 grobov, a pod malimi kamnitenimi ploščami ni našel drugega, kot dve ožgani zapestnici, jedno žaro in pepel. Okoli leži še mnogo grobov nerazkopanih. «Slovenec» je pa imel letos v števil. 114. vest, da se je v Gribljah izkopala zanimiva brončena podoba, 10 cm dolga. Nič ni posebnega. Pozná se, da ta podoba ni še dolgo ležala v zemlji. Krasila je znabiti poprej držalo kakega bodala ali kaj takega. — Največ posla mi je pa zadnji čas dalo kopanje pri vasi Brezje v mirnopoški fari. V veliki gomili leže nesežgani mrliči. Prekopal sem jih doslej 41. Nekateri so bili brez priložkov, drugi so pa imeli pri sebi prav zanimive reči. Našel sem bronasto čelado z okraski na spodnjem robu in dvema bronastima ptičema na vrhu. Res lepo delo, a bron je tako tenek, da je ni bilo mogoče dobiti cele. Poveznili so jo bili na kolena mrliču in zemlja jo je zmečkala. Dobil sem dalje 16 fibul, med katerimi je jedna, ki ima za obesek 3 roke, posebno krasna, 16 lepih zapestnic, dve otlji nanožnici, 12 uhanov, 8 sulic, 2 sekiri, 2 noža, 24 lončenih posod in dva sklepanca od pasov. Jeden sklepanec je železen in drugi bronast. Poslednji je ležal pri kraju gomile. Ni sicer cel, a nekaj nenavadnega so na njem vtisnjene podobe, ki predstavljajo najgrjo nesramnost. Odtod spoznamo, kako globoko so bili pogani moralno propadli, da se niso sramovali take podobe javno nositi na pasovih.»

J. Pečnik.

Letošnja razkopavanja po Grškem. Nemški arheološki zavod nadaljuje pod vodstvom W. Dörpfelda razkopavanja v Atenah, in sicer ob cesti na vzhodni strani Pniksa, kjer je bil imeniten studenec «Enneakrunos» (deveterocevni), ki je dobival svojo vodo iz gorenjega Ilija. Glavne cevi iz ilovice imajo zelo arhajično obliko. Južno od Arcopaga so našli večje rimsko poslopje, o katerem se domneva, da bi vtegnilo biti Agripin «odeion», katerega je Pausanias videl. Mnogi žrtveniki, nadpisi, skulpture i. t. d. kažejo, da je bil ves ta kraj Dijonizu in Artemidi posvečen, in Dörpfeld misli, da se je imenoval «Limnae». Tu so našli nadčloveško portretno glavo nekega dijdoha (?) iz mramorja in nadpis

s 162. vrstami, v katerem se opisujejo navade Bakhejona in Jobakhov. Našli so tudi zlate nakrasnine. — Francosko arheologično društvo nadaljuje razkopavanje Delfov in je našlo 31. marca lepo Apolonovo glavo iz klasične dobe in mnogo bronastih predmetov z nadpisi. Dalje kopljejo Francozi v Tegeji, kjer je bil Skopas, Praksitelov sodobnik in tekmeč, sezidal in okrasil svetišče, tako da bo mogoče najti še lepih umotvorov tega umetnika. — Amerikanci nadaljujejo razkopavanje v Herajonu pri Mikenah in Grki v Hierónu pri Epidavru. *S. Rutar.*

Rimska postaja pri Ježici ob Savi. Rimske najdbe ob dunajski cesti nad Ljubljano segajo do «Pekovskega križa», potem se pa njihovi sledovi izgubijo tje do «Urbančka». Od tod dalje pa se nahaja zopet mnogo rimskih ostankov. Nasproti «Urbančkove» hiše čez dunajsko cesto izkopalo se je pri globokem oranju že mnogo rimskih starin. Dobiva se rimska opeka in ostanki rimskih grobov. Vse te najdbe pričajo, da je šla rimska cesta ravno todí, koder še sedaj gre dunajska cesta. Večje pomembe, kakor najdbe nasproti «Urbančkove» hiše, je pa prostor na severni strani pokopališča cerkve sv. Jurija. Tu se je še pred desetimi leti sledilo ozidje, stavljeno v čveterokotu, čegar vsaka stran je merila dobrih sto korakov. Proti jugovshodu segal je vogel tega čveterokota v sedanje pokopališče. Na severni strani čveterokota zaznali so se dobro ostanki poprečnih zidov kakor deli posameznih poslopij. Da nimamo pred seboj ostankov kakega srednjeveškega prenočišča, ampak starorimske naselbine, svedočijo nam mnoge rimske najdbe. Rajnemu kustosu Deschmannu so od tod prinesli zlat rimski denar in sekiro, ki je pa imela na drugi strani podobo kladiva. Pisatelj teh vrstic je našel tudi ravno tam v groblji zgornji kamen rimskega ročnega mlina in več novcev iz četrtega stoletja, katere je oddal r. Deschmannu. Tudi rimske opeke se je mnogo izkopalo. Naselbino je uničil požar, to pričajo mnoge sežgane reči in pa oglje, ki se je tu izkopalo. Ta rimska naselbina ni bila ravno majhna, kajti rimski grobovi se ne sledijo samo proti Ljubljani, ampak tudi ob cesti proti Savi. Pred dobrimi 12. leti je dal napraviti posestnik M. S. iz Stožic št. 15. več gramoza za na cesto. Kopali so ta gramoz tik dunajske ceste na Ježici, ravno tam, kjer drži pot čez dunajsko cesto k farni cerkvi na Ježici in meji vasi Ježico in Malo Vas. Pri tem kopanju so odprli več rimskih grobov. V nekaterih so našli meče in sulice, zraven pa male prstene leščerbe. Tudi nekaj žar se je dobilo, a delavci so vse stolkli ter speljali na cesto, drugo, zlasti kosti, so pa nazaj zasuli. Iz sedaj navedenega lahko sklepamo, da je bila tu rimska naselbina ob Savi tik takratne rimske ceste, ki je držala iz Emone čez Savo in dalje proti Celeji (Celju). Ta naselbina je bila tudi dobro utrjena že po natorni legi. Proti severu branila jo je zelo strma ježa, proti jugu globoka zarez, po kateri zdaj vodi pot v vas Stožice, proti zahodu je mejila na cesto, proti severozahodu pa je imela

močan zid. Skoro gotovo Sava takrat ni tekla tako blizu Črnuškega hriba, kakor danes, ampak bližje Ljubljane. Leto za letom si še danes Sava prebira svojo strugo. Zato je bila ta naselbina tik Save in blizu tedanjega rimskega prehoda čez Savo, da ga je varovala in branila pred sovražnimi napadi. Ne bomo se torej veliko zmotili, če v tej naselbini ugledamo «*Statio ad Savum fluvium*».

M. S.

Podružnica sv. Martina v Biču, v šentvidski fari na Dolenjskem.

Dasi mala in neznatna, je biška cerkev vendar že na prvi pogled starinska. Široki, pred pročeljem stoječi zvonik s skopčanimi polkrožnimi linami, slončič na polkrožnih, z močnimi slopi podprtih lokih, spominja na romansko dobo, ostala cerkev pa je videti novejša. Ker so itak skoro vse naše cerkve zelo prezidane, je pogosto težko soditi, kateri deli so prvotni. Mnoge cerkve so imele in še imajo raven strop nad ladijo, okna pa so večinoma prezidana. Težko je določiti, ali je bila ladija gotska, ali romanska, ali pa je bila celo pozneje prizidana. Kadar je bilo treba ravni ladijini strop radi trohljivosti ali vsled požara nadomestiti z novim, so navadno ladijo rajše presvodili. Ako ste bili stranski steni dovolj visoki, kakor na pr. v Stičini, Šent-Vidu pri Stičini, na Muļjavi, v Šmariji itd., ni bilo radi svodenja treba sten poviševati in zato so ostala prvotna okna pod streho nad svodom vsaj deloma ohranjena. Težje pa je določiti starost pri ravnostropnih ladijah s predelanimi okni, ali pa pri svodenih ladijah, če so vzvišali stene. Tudi pri biški cerkvi bi bilo nemogoče določiti, v kateri dōbi je bila zidana ladija, ako bi se ne bilo na južni strani blizu pročelja še popolnoma ohranilo romansko okno. Ker je do sedaj takō malo romanskih stavb v naši deželi znanih, zatō tudi te sicer male stavbice ne smemo zavreči. Cerkev v Biču je orijentovana. Četverokotna ravnostropna ladija je 6,5 m dolga, 5,8 m široka in 3,9 m visoka. Velika vrata pod zvonikom, ki stoji pred cerkvijo, so šilasta s preprostim, neprofilovanim kamenitim obojem. Sredi pročelja je srednje visok, četverokoten zvonik, slončič na pročelni steni in treh po 1,82 m širokih, na cerkveno steno in dva četverokotna 1,20 m debela slopa se opirajočih polkrožnih lokih, med katerimi je pod zvonikom razpet polkrožen, robat križen svod. Na pročeljno steno se v ladiji opira lesen pevski kor. V južni steni ima ladija v sredi preprosta četverokotna vrata, proti prezbiteriju pa jedno ravno tako okno. Oboje je bilo pozneje izbito. Proti jugo-zahodnemu voglu je pa jedno romansko okno popolnoma ohranjeno. V svetlobi je 20 cm široko in 50 cm visoko; na obe plasti zidu je razširjeno in polkrožno završeno. Takih oken je imela ladija na desni in levi po dvojce ali troje. V severni steni ni oken, ker je ondi polkrožen slavolok, vodčič v barokno, s tremi stranmi osmokota završeno, 4,45 m široko in 3,80 m dolgo, na kape svodeno in z zidci in pilastri olupšano kapelo sv. Jožefa. Na straneh ima kapela četverokotni okni in v zadnji steni za okno polukrog. Zunaj ima kapela

lisene. Po slogu se loči popolnoma od ostale cerkve. Prezbitერიj, prizidan izvestno še-le v renesanski dobi na mesto romanske apside, katera je menda bila pretesna, je 5,20 m dolg, 4,63 m širok, obstoji pa iz petih strani osmokota. Polukrožni svod ima pet kap. V dveh stranskih stenah je po jedno štirivoglato in v zadnji steni podolgasto polukrožno završeno okno. Slavolok je polkrožen. Zvonik je imel še letos barokno leseno streho nad priprostim zidcem. Posamezna nadstropja njegova niso markirana, le zvonišče je ožje in je ločeno od spodnjega dela s poprečko. Na vsaki strani sta v zvonišču po dve polukrožno završeni podolžni lini, katerih loka slonita na četverovoglatem stebriču. Jedna lina je do polovice zazidana, ker so ondi napravili kazalo za uro. Oba altarja, sv. Martina v svetišču in sv. Jožefa v kapeli, sta barokna, brez umetnostne vrednosti. V zvoniku so trije zvonovi. Veliki ima napis: IN HONOREM SANCTI IACOBI ET S ANNÆ FVSA SVM A. D. 1677. — Srednji: IESV FILI DEI VIVI ET NOBIS 1651. — Mali: IESVU FILI DEI VIVI MI. NOBIS A: MDCLII.

A. Črnologar.

Senožeški duhovni pastirji. Nekateri farni arhivi hranijo zapisnike duhovnikov, ki so pastirovali na dotičnih farah. Za zgodovino farâ so taki zapisniki nemale vrednosti, ker so precej zanesljivi; za starejšo dobo so namreč posneti iz farnih matic, novejši čas so pa duhovni pastirji sami beležili svoj prihod in odhod s fare. Valvasor včasih ni mogel dobiti podatkov za zgodovino, včasih jih je pa zajemal iz ustnega izročila. Zato je v njegovi sicer slavni knjigi «Ehre» naštevanje duhovnih pastirjev večkrat zelo plitvo in zmedeno. Podatkov Valvasor ni mogel dobiti tudi od senožeškega župnika. Tedaj piše o Senožečah (II, 807): «Von dieser Pfarr Senosetsch ist mir weiter nichts bewust, als dass sie auf dem Carst ligt. Sonst habe ich auf vielfältiges Zuschreiben vom Pfarrern daselbst nichts erhalten können. Der gute Mann hat sich vielleicht befürchtet, dass Er nebst sothaner Nachricht auch zugleich seine Pfarr vergeben möchte.» Da se ta pomanjkljivost nekoliko popravi, naj priobčimo kronologično vrsto senožeških duhovnih pastirjev od l. 1600—1894 po zapisniku, ki leži v ondotnem farnem arhivu. *a/* Župniki: Gregor Frank 1600; Pavel Rainer 1661—1694; Frančišek Baiardi 1694—1740 (umrl je 1. okt. 1740 in bil pokopan v farni cerkvi); Andrej Danijel pl. Garzarolli 1740—1767; Jurij Debeleč 1767—1775; Anton Tierenperger 1775—1790 (potem je bil župnik v Devinu); Jakob Božič (roj. l. 1755.) 1790—1810; Apolinar Česnik (Cesnech) (roj. l. 1758.) 1810—1816; Jakob Črnè (roj. 21. apr. 1780) 1816—1823; Anton Ukmar (roj. 5. maja 1796) 1823—1830 (pozneje je bil častni kanonik tržaški in dekan v Tomaju, kjer je umrl); Anton Flora 1830—1849 (umrl v Senožečah 1. avg. 1849); Anton Pokoren 1849—1856 (odšel za župnika v Slavino in ondi umrl 13. avg. 1874); Ivan Pašič 1856—1872 (umrl v Senožečah 16. jan. 1872); Ignac Okoren od 22. maja 1872. — *b/* Kapelani in zgodnjiki: Jernej

Cikada 1661; Ivan Krstn. Kunič 1684—1690; Matija Skrinjar 1690—1695; Andrej Klanček (Clancigh) 1695—1697; Ivan Jakob Corsini 1697—1698; Franč. Blagušič (Blagusiz) 1698—1699; Ivan Brindola 1699—1700; Andrej Klanček 1700—1701; Ivan Peter Maligoj 1701—1703; Matija Skrinjar 1703—1704; Jernej Baiardi 1704—1711; Dominik Juliani 1711—1716; Filip Uršič 1716—1717; Ivan Antončič 1717—1728; Anton Skrinjar (Scrigner) 1728—1730; Anton Obreza 1728—1769; Anton Faneli, kurat in organist, 1742—1745; Mihael Medved, zgodnjik, 1760—1769; Mihael Dovgan 1769—1771; Mat. Zupančič 1771; Simon Bergozh 1772; Štefan Mohorčič 1772; Frančišek Bizjak 1772—1777; Josip Demarchi, zgodnjik, 1772—1782; Mihael Dovgan 1777—1778; Frančišek Linz 1778—1779; Simon Bergozh 1779—1782; Frančišek Bizjak 1782—1783; Štefan Šuc (Shuz) 1783; Josip Kisovec, zgodnjik in kapelan, 1789—1790; Anton Pahor 1789—1790; Mihael Jakin, zgodnjik, 1791; Blaž Majcen 1791—1792; Mihael Batistič (Bastig), zgodnjik, 1791; Ivan Kakanič (Cacanich), zgodnjik, 1791—1792; Matija Brezec (Bresez) 1792—1795; Peter Chersicla Kržikla? 1795—1802; Andrej Antončič (Antoncich) 1799—1805; Josip Jurčič (Jurcich) 1802—1805; Frančišek Fabiani 1805—1806; Frančišek Flora 1806; Anton Flora 1806—1807; Anton Zoch (Čok?) 1807—1811; Frančišek Flora 1808; Frančišek Pikot (Picot) 1808—1811 (vodil je črno vojsko proti Francozom); Ivan Prencis (Brenčič?) 1811—1812; Josip Švigel, zgodnjik in kapelan, 1812; Jakob Cucek (Zuzek) 1812; Ivan Kavčič (Cauzich), zgodnjik in kapelan, 1812—1818; Ivan Batta, subsidiarij, 1814; Štefan Tavčar, zgodnjik, 1815—1817; Ivan Danijel Setz, zgodnjik, 1817—1818; Primož Bertoncej 1818; Mihael Cvetkovič 1818; Anton Mrvec 1818—1824; Anton Juršič, zgodnjik, 1820—1822; Ivan Spiller 1824; Josip Vinodolec 1824—1825; Ivan Jurca 1825—1826; Andrej Dekleva 1826—1827; Gašpar Čapek (Czapek) 1827—1828; Anton Kranjec 1828—1829; Simon Marz 1829—1830; Ivan Zavrl 1830—1832; Konstantin Petrič 1832—1833; Matija Schmid 1833—1836; Jernej Benedek 1836—1838; Tomaž Brus, zgodnjik, 1836—1838; Frančišek Stroin, zgodnjik, 1838—1840; Florijan Mulej 1838—1840; Anton Jeršinovič, zgodnjik, 1840—1842; Ignac Rebol 1840—1843; Ivan Arko, zgodnjik in kapelan, 1843; Jakob Krašnja 1843; Ivan Mohorčič 1843—1845; Ivan Šivic, zgodnjik, 1843—1846; Simon Kosmač 1845—1847; Ivan Stritar, zgodnjik, 1846—1847; Ivan Žužek 1847—1851; Nikolaj Zitz, zgodnjik, 1847—1850; Jakob Razpotnik, zgodnjik, 1850—1855; Andrej Križaj 1851—1857; Ivan Oblak, zgodnjik, 1857—1858; Ivan Fajdiga, zgodnjik in kapelan, 1855—1861; Anton Zorman 1861—1865; Mihael Kotnik, zgodnjik, 1858—1860; Frančišek Legan 1865—1868; Ivan Čaděž 1868—1870; Ivan Zagorjan 1870—1875; Jakob Ferjančič 1875—1880; Leopold Zaletel 1880—14. nov. 1880; Jakob Koritnik 1880—1882; Ivan Nagodè 1882—1883; Gašpar Majar 1883—1884; Josip Močilnikar

1884—1885; Josip Zalokar 1885; Anton Brčè 1885—1886; Josip Porubski 1887—1889; Anton Jemec 1889—1891; Valentin Jakelj 1891—1893; Anton Kocijančič od 1893. A. K.

Kalvarija v Smledniku. Že Valvasor omenja krasni razgled s smledniškega starega gradú, kó pravi v XI. knjigi «Ehre etc.» na 137. strani: «angemerckt es einen trefflich-schönen Prospect und auf dem Gebirge lauter schaulustige Wälder in der Nähe hat.» Nič manj lep pa ni razgled s sosednje Kalvarije na vse strani naše krasne Gorenjske. Nad 80 cerkvá zagledaš že samo s prostim očesom, zlasti lepo pa se vidijo odtod kamniške planine. Gledé na to, da je bilo v jeseni l. 1893., ko se je prenovila smledniška Kalvarija, po časopisih precej govora o njej, bode gotovo koga zanimalo izvedeti o tej priči pobožnosti naših pradedov nekoliko zgodovinskih podatkov. Našel sem jih večinoma v smledniškem grajskem arhivu, katerega mi je dovolil ogledati g. baron Lazarini. Sezidane so bile postaje Kalvarije na zemljišču svobodnjaka Jeraja l. 1772., kar nam svedoči napis na kamniti plošči, vzidani na desni strani štirinajste postaje: «Le ta kalavarija ustanovljena leta 1772.; stoletnica obhajana leta 1872., Anton Klemen, fajm.» Vseh štirinajst kapelic je bilo, kakor rečeno, na Jerajevem zemljišču, ravno tako tudi dva križa, samo desni razbojnik je stal na grajskem svetu. L. 1788. pa je odstopil svobodnjak Jernej Jeraj svoje zemljišče na Kalvariji smledniški graščini in je zamenjal za del grajskega gozda. Ta menjavna pogodba se nahaja v ondotnem grajskem arhivu. Zanimiva je že zato, ker so meje grajskega in Jerajevga zemljišča določene in popisane v slovenskem jeziku. V arhivu ohranjena pogodba je prepis in se glasi takó: «Nachdeme auf dem Flödnigkischen Calvariberg bis nun zu allein der sogenante rechte Schächer auf Herrschaft Flödnigkischen Terrein gestanden ist, durch Länge der Zeit aber sowohl die darumben stehende zwey Kreütze, als auch die 14 Passions-Stationen gänzlichen verwachsen sind, als hat: 1mo der Ehrsame Bartholomee Jeray, Landschaftlicher Freissass, theils sein auf solchen Berg gehabtes Aigenthum der gesagten Herrschaft Flödnigg gänzlichen, und auf immer abgetreten, theils die bis nun auf denen ausgewiesenen Terreinen gestandene Beümer verschiedener Gattung abgehaket oder doch abgeaestet theils auch auf anderwärtigen Flöken niemalens etwas mehr, es möge seien was es wolle, aufwachsen zu lassen, oder darauf ansetzen zu wollen, für immer sich sowohl für sich als seine Erben und Nachfolgern begeben, endlichen aber sich auch ausdrücklichen verbunden, die an den de^{to} Calvariberg von der letzten Station aus bis zu des Binder Keuschen oder Inwohnercy stehende zechen Buchbaumlein, die auf der andern Seiten unter der letzten Station aber derzeit stehende, schon abgeaestete de^{to} Buchbäume annoch im laufenden Jahre zu überzetzen, und das nämliche auch mit denen unten gegen den Fahrweg stehenden ó Kerschen-Bäumen, 3 aber

jungen Nussbäumen zu bewirken, gleichfalls auch die gegen eben solchen Fahrweg stehende gesammte Fichten Bäume gänzlichen hindann zuräumen, den grossen auf dem Berg stehenden Nussbaum aber auf allfähliges Verlangen noch mehr abzuastern, die auf dem Hügel ausser der Verzainung stehende 5 Kirschbäumer zu übersetzen, auch zwischen den dreyen Kreuzen sowohl, als auch auf deren dabei stehenden zweuen Hügeln gegen den Steinbruch, und respective den neuen Fahrweg niemahlens mehr ein seiniges oder seiner Inwohner Vieh weiden lassen zu sollen, endlichen aber auch nicht allein unten von der Strassen aus, wo derzeit die obgesagtermassen abzuastenden gesammten Fichtenbäumlein stehen, eine hölzerne oder steinerne Stiegen mit einem Fahlthor machen lassen zu dürfen, den von obangeführten Binderischen Inwohnerey bis zu denen unterstehenden zweien Stationen ligenden seinen noch ferners eigenthümlich bleiwenden Terrein, woferne es ihre Herrschaft beliewen sollte, auf jeweiliges Verlangen ausgleichen, oder ausebnen zu dürfen, endlichen sowohl zur Andacht, als Ersünkung jederman dem ohne Ausnahm den füsslichen Zutritt auf den oft gesagten Calvariberg und die daran auf den linken Schächer stehende zwey Hügeln zugestatten, welches nemliche dann auch von deren etwägen Fussgängern oder Fuhren zu verstecken ist, welcher sich die hiessige Herrschaft entweder zu Herstellung deren dreyen Kreuzen dann vierzeh Stationen, oder allenfalls zu Errichtung eines Gebeides auf denen zweyen kleinen Hügeln gegen den neuen Fahrweg bedienen würde. Dahingegen 2do die hiessige Herrschaft ihme Bartholomee Jeray dann seinen gesagten Erben und Nachfolgern, so viel von ihren bis nun zu eigenthümlichen Dominical Wald zu freyen ewigenden ungehinderten activ, und passiv Genuss auf ewig und unwiederrüflichen gegen deme übergiebt, dass 3to auch die Herrschaft Flödnigg von dem ihre eigenthümlichen überlassenen, obgesagten Jerayischen Terrein, die Landesfürstlichen Gaaben selbstn tragen solle. 4to Sind die zwischen den Bartholomee Jeray, den Herrschaftlichen Ambthmann Jakobem Sorre, denen zweyen Bischofflichen Unterthanen Paul Jerman und Georgen Wudnar, aüglischen, dann wohlbedächtliche Gränzen, was die zwey contra hincinander geben, volgendermassen für immer bestimmt worden. Als 5to per Terbovem pod potjio, krei negou, Markouzou, inu Greiskimu, kravie Stesse, Naverch Po nove potte, da tega Prucha, nat en Pottok pa kle pot per ke krischu, nad krischam ta sadne Menigk. Od krischa per Sadnimu Stazionu na Raunast, potle od tega drusiga Staziona en mal prezh po taistem grabne sa novino je meja nutre sa statione pod Statione. Zu dessen bestättigung 6to dann auch Siebenzehnen Marksteine mit deren beiderseitigen contrahierten Bewiligung eingesetzt worden seind und aus blosser Grossmuth zur Aufgab ihme Bartelme Jeraj, sowohl 100 Handdicke Buchbaumlein, als auch die Brieffax sowohl für gegenwärtige

als wie auswärtige anheute erhalten Verbindung, zusammen 9 fl. nachgesehen worden. Alles 7mo getreulich und ohne Gefährde auch mit und bey Verbindung des allgemeinen Landschaden-Bund in Wien erkund all dessen ist deren beiderseitigen Contrahenten für sich, alle ihre Erben und Nachfolgern, Fertigung nicht minder, als jenen dem hiesigen erblichen Herren Gezeugen. So beschehen in der Herrschaft Flödingen am 22ten Herbstmonates, 1788. (Prepis nima podpisov.)

Evangelij sv. Marka. V 14. veku se je ponovno oglejska cerkev z dragocenim kodeksom, namreč s popolnim evangelijem sv. Marka, pisanim v latinskem jeziku. Bilo je tačas občno mnenje, da je ta evangelij spisal sv. Marko s svojo roko in da ga je od njega dobil sv. Hermagora, ki ga je zapustil oglejski cerkvi. Karol IV. je prejel od patrijarha zadnja dva dela tega kodeksa in ju daroval cerkvi praški. Dandanes je sicer skoro dognano, da je sv. Marko pisal svoj evangelij v grškem jeziku (conf. Klofutar: Commentarius in Evang. s. Marci, p. 9.), in da je bil omenjeni latinski kodeks spisan po prestavi sv. Jeronima, tedaj ne pred 5. stoletjem, vendar naj zabeležimo nastopno listino, ki nam pové, kako je kos tega rokopisa l. 1355. prišel v Prago. «Ego Karolus quartus dei gracia Romanorum Rex semper augustus et Boemie Rex vidi librum euuangeliorum sancti Marci de sua propria manu scriptum Integrum ab inicio vsque ad finem in septem quaternis in potestate patriarche et ecclesie Aquilegiensis, qui liber in dicta ecclesia fuit seruatus a beato hermacora et ab ecclesia Aquilegiensi predicta vsque in hodiernum diem, qui videlicet Beatus hermacoras de manu beati marci eundem librum accepit et a beato Petro per Resignacionem et intercessionem sancti Marci Recepit presulatum predictae Aquilegiensis Ecclesie: de quo libro petitione mea apud patriarcham et capitulum dicte Aquilegiensis ecclesie optimum (?) istos duos quaternos vltimos libri predicti et alii quinque precedentes Remanserunt in Ecclesia supra-dicta. Et hec scripsi manu mea propria Anno ab incarnato verbo millesimo trecentesimo quinquagesimo quinto in vigilia omnium sanctorum, Regnorum meorum anno nono. (Prepis v knjižnici sv. Marka v Benetkah, Fontanini, Class. XIV, Cod. LI, p. 281.)

A. Koblar.

Francoske kroglje v Ljubljani. K tej beležki, katero je priobčil g. V. L. v zadnjem sešitku «Izvestij» str. 79., smo prejeli od dveh drugih gospodov nastopne dopolnilne črtice: Cetrta francoska kroglja se nahaja v Ljubljani na Starem trgu v hiši števil. 16, vzdignjena spredaj med 1. in 2. nadstropjem. S prizidkom vred, ki so ga lani odstranili pri hiši g. Velkovrha na sv. Petra nasipu, izginila je tudi francoska kroglja, katera je tičala v jugovzhodnem voglu. Pred kakimi 50. leti je pa živela v ljubljanskem frančiškanskem samostanu ta-le tradicija: Preko samostanskega vrta so žvižgale l. 1813. francoske kroglje v Mocarjev hlev, kjer so bajč imeli Avstrijci konje. Nekoč prijezdi oddelek francoskih vojakov po

Slonovih ulicah proti špitalskemu mostu. Jeden izmed njih pomeri ter ustrelj lepo razpelo, ki stoji sedaj pred vhodom v frančiškanski samostan. Ondaj je stalo razpelo v kapelici, nameščeni na mostu poleg prodajalnic na oni strani proti hiši g. Bučarja. Krogljó, ki je obtičala pod desno prsno stranjó, nosil je Krist še mnogo let potem. Sicer so ga prenovili, a nekoliko se še pozná, kam ga je zadelá.

Slovstvo o domoznanstvu slovenskih dežel.

Kamnik. Zemljepisno - zgodovinski opis. Sestavil Ljudevit Stiasny, učitelj v Kamniku. Natisnila Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg v Ljubljani, 1894. — Čitanje o slavnih delih pradedov najbolj vabi narod, da spoštuje in ljubi svojo domovino. V slovenskem narodu zanimanje za domačo zgodovino sicer ne dremlje, treba le, podajati mu primernih knjig, razsodno in s toplo besedo pisanih. Tako knjigo je ravnokar poklonil Kamničanom in vsem prijateljem naše zgodovine g. Ljudevit Stiasny. Na 173. straneh je točno opisan zemljepisni obraz, zgodovina kamniškega mesta, fare, cerkvá, šole in životopis slavnijh Kamničanov. Dvoje stvari je dodal pisatelj, s katerima se bode knjiga posebno priprostim bralcem prikupila, namreč: vpletene pravljice in pripovedke o Kamniku in 35 krasno izdelanih Benesch-evih podob. Prav nič ne dvomimo, da bi si marsikdó želel zgodovinski oddelek malo obširnejí, a za razmere in namen pisatelja zadošča pričujoči spis, ki je večinoma sestavljen na podlagi izvirnikov. Naglo naj vsak zavedni Slovenec seže po tej knjigi, ki stane v Bambergovi knjigotržnici v Ljubljani in pri pisatelju v Kamniku v pol platno vezana 1 gold. 20 kr.

Polidor pl. Montagnana. Životopisna črtica, spisal Matej Slekovčec v podlistkih «Slovenca» 1894, št. 64—68.

Die slovenischen protestantischen Gebetbücher des XVI. Jahrhunderts. Von Dr. Th. Elze in Venedig. Jahrbuch der Gesellschaft für die Geschichte des Protestantismus in Österreich, 1894, 15. zv., I. seš., str. 15—23.

Die basko-slavische Spracheinheit. Von Johann Topolovšek. Wien, 1894, I. zv., 255 str. Nemški jezikoslovec Fr. Müller je prišel do sklepa: «Alle Versuche, die baskische Sprache mit irgend einer Sprache in Verbindung zu bringen, sind entschieden als misslungen zu betrachten.» Topolovšek pa s to knjigo hoče dokazati, da je jezik Baskov na Španjskem podoben slovenščini, pišóč: «Die vornehmste und eigentlichste Quelle des Baskischen ist die slovenische Vulgärsprache.» Kdor knjigo pregleda, se kmalu prepriča, da se pisateljev poskus, da bi dokazal to sorodstvo, ni zelo posrečil.

Izdaje in zalaga «Muzejsko društvo za Kranjsko».